श्रीगणराजायनमः॥ ॐ नमोअनादिहंसा॥ हंसरूपजगदिशा॥ तुसद्रूप
रमहंसा॥ परमपरेशापरिपुर्णा॥१॥ उन्नयपक्षचियादेख॥ तुसेशोभतीदोन्हिपा
खं॥ शुद्धहोउनिचोख॥ स्वरूपसुरेखसोज्वळ॥२॥ हंसबोलीजेशुभ्रवर्ण॥
तुसीहंसताविलक्षण॥ सांडुनियासकळवर्ण॥ हंसपणतुजशोभे॥३॥ विका
सल्यासुवर्णपंकजे॥ हंनरहंसीतेथक्रिडाकिजे॥ प्रेमउल्कुलितकमळजे॥ तु
वाक्रिडेजेतेराह॥४॥ मानससरोवरिवस्तिहंसासी॥ तुमानसातीतरहिवासी॥
हंसाउस्ववनआकाशी॥ तुसेचिदाकाशिउड्डान॥५॥ विवेकचंचुचियामहामु
द्रा॥ स्वभावेनिवडिसीक्षिरनीरा॥ मागेसांडोनियाअसारा॥ शुद्धसारासेवीसी॥
॥६॥ ऐसियाहंसाजिसकुमारा॥ मुक्तमोतियांचातुजचारा॥ जेकांवैराग्यमुक्ति
द्वारा॥ चित्सागरामाजिजालि॥७॥ सर्वथानातळोनिक्षिति॥ निरालंबमार्गीप्र
त्ति॥ चालनेचालसीहंसागति॥ हेगमनशक्तिअभिनव॥८॥ अभिन्नस्वभाव
तानिजअंशी॥ चिन्मात्रवागेस्वरीतुवाहंसी॥ हंसवाहनीआख्याऐसी॥ तुसे
निअशेंसितिसिजाली॥९॥ तुसेनिचालविलयासरस्वतिचाले॥ तुवाबोलविलया
वेदुबोले॥ तुवाचेतविल्याप्राणहाले॥ तुसेनिवाचावागदेवीवदे॥१०॥ जालि॥

वागेश्वरीवाग्देवता ॥ तोसितुझेनीवाच्याळता ॥ जेविकावेणुवाजेमधुरता ॥ प-
रिवाजवितातोभिन्न ॥ ११ ॥ एवंवाच्यवचनवक्ता ॥ तुचिवागेश्वरीतुचिवदता ॥
आपुल्याहंसस्वरुपाचिकथा ॥ स्वभावताबोलसी ॥ १२ ॥ बोलाव्यामहाकवीश्वा
टाउ ॥ तुवावागेश्वरीद्योतिलीपाहि ॥ तेहंसस्वरुपाचिनवाइ ॥ अभिन्नकाहि ॥
बोलवी ॥ १३ ॥ तोतुसर्वभुतिसमान ॥ हंसस्वरुपीश्रीजनार्दन ॥ याचेवंदितानि
जचरण ॥ जन्ममरणपळाले ॥ १४ ॥ आपभयपळतायासी ॥ जपणीमिव्यालिभ्र
॥२॥ मापासी ॥ जन्मामागेमरणासी ॥ यवोवस्तिसिदिधला ॥ १५ ॥ यालागीभ्रमामा ॥ ॥२॥
जिजोपडिला ॥ तोजन्ममरणासिआतुडला ॥ मगनसुटेकाहिकल्या ॥ यंत्रीप ॥
डला भ्रमचक्री ॥ १६ ॥ तेथराहरमाजेच्यापरि ॥ जन्ममरणाच्येपडेयंत्री ॥ येकाचि
सोसीभरोवरी ॥ तवदुसरोसिरिआदवे ॥ १७ ॥ तेनिस्तराव्याजन्ममरण ॥ तुजसो
हंहंसाचेस्मरण ॥ जोकाकरिसीसावधान ॥ भ्रममोचनतेहोये ॥ १८ ॥ तोतुपरमा
त्मापरमहंसु ॥ परब्रह्मैकपूर्णपरेशु ॥ ब्रह्मपुत्रासिउपदेशु ॥ कराव्याहंसुजा ॥
लासी ॥ १९ ॥ तेहंसरुपिचेनिरोपण ॥ बोलाव्याबोलिकाशुकजाण ॥ याचवचणा ॥
र्थतिसेउन ॥ परमपावनपरिक्षिति ॥ २० ॥ याहंसाचेहंसगीत ॥ कह्मउद्धवा ॥

सिसांगत॥ श्रोतायावेदत्तचित्त॥ आत्वंचित्त निजबोधु॥२१॥ तोहात्तेरावाअ॥
ध्यावो॥ अयादरेसांगेदेवो॥ तेऐकताउद्धवो॥ विषयविलयोदेखेल॥२२॥ तेरा॥
वेअध्याइ निरोपण॥ सत्वबुद्धिचेकारण॥ विद्याउन्दवक्रमु जाण॥ अतिसुलक्ष
णसोपारा॥२३॥ हंसइति हासाचायोगु॥ स्वयेसांगेलश्रीरंगु॥ तेणेचित्तासी विष
ययोगु॥ सुगमुसांगसांगेल॥२४॥ द्वादशोध्यायाच्याअंती॥ करुनिसद्गुरुचिभ॥
क्ति॥ पावोनिविद्याकुठारप्राप्ती॥ छेदिनिश्चितीजीवाशयो॥२५॥ छेदिलयाजि
वाचेजीवपण॥ सकळसांडावेसाधन॥ हेउद्धवेऐको निजाण॥ प्रतिवचन ने
दिची॥२६॥ याउद्धवाचेजिक्रिचाभावो॥ सखोलहृदइचाअभिप्रावो॥ सकळ॥
आकळोनियासद्भावो॥ स्वयेश्रीकृष्णदेवोबोलत्तु॥२७॥ म्हणसीलागोनिसु
त्रिगुण॥ जिवासिआलेजीवपण॥ तेअंगीअसत्तातिन्हिगुण॥ सद्विद्या॥
जाणउपजेना॥२८॥ तोंडिच्यासिबुनक्षत्तादुरी॥ नारेलनचढेकरी॥ तेविगुणनवच
तानिर्धारी॥ विद्याकैस्यापरिउपजेल॥२९॥ ऐसाआशंकेच्याभावो॥ जाणोनियावा॥
सुदेवो॥ तोश्लोकितोहियाहो॥ गुढानिप्रावोनिरसितु॥३०॥ श्लोक॥ श्रीभगवानुवा
चा॥ सत्वंरजस्तमइतिगुणाबुद्धेर्नचात्मनः॥ सत्वेनान्यतमौहन्यात्सत्वंसत्वेनचै॥

वसि॥२॥टिका॥सत्वरजतमादिगुण॥निश्चयेसिमायेचेजाण॥हेद्वादशोध्याइ-
निरोपण॥तुजम्यासंपूर्णसांगीतले॥२१॥सच्चिदआनंदजेयेथ॥आत्म्या॥निसीअ-
भीन्ननीय॥तैसेगुणनव्हतीसमस्त॥तेप्राकृतप्रकृतीकार्या॥२२॥जेसदतेचिचीद
जेचिदतेचिआनंद॥स्वरूपीनाहीत्रिविधभेद॥तेथेकवदेसच्चिदानंदे॥२३॥जेविश्व-
स्वेततान्म्रदमधुर॥त्रिविधभेदयेकिसाकर॥तेविसच्चिदानंदेअविकार॥वस्तु-
सत्वारयेकवद॥२४॥प्रकृतिगुणतेउपजविति॥गुणास्तवसबळप्रकृती॥गुण
॥२॥ सीआत्म्यासीसंगती॥नघडेकल्पांतिउद्धवा॥२५॥तेथविद्याउपतीलक्षण॥स्व ॥२॥
येसांगताहेनारायेण॥करुणीगुणेगुणाचेउपमर्दन॥सद्विद्याजाणसाधावी॥२६
सत्ववाढउनीसुरवाडे॥जैरजतमनिःशेषतंविपडे॥तैसद्विद्याहातुचढे॥सत्वाचे
गत्वा वाढीमोडेनिजसत्वेकरुनी॥२७॥सर्पुत्रोंहोयज्यासी॥वीरखरवादत्याउत्तारस्यासी
तेवीरखरवातायेरदीवसी॥आत्मघातासिवाढवी॥२८॥तैसेरजतमत्लोपेसत्ववाढे
वाढलेसत्वबाधकलेकुडे॥तेहिबाधामीतुजपुढे॥प्रतिनीवाडेसांगेया॥२९॥मीअ-
लिप्तकर्मकार्या॥मीज्ञातामीमहासुखिया॥ऐस्यावाढउनीअभीप्राया॥गुणेगुण
कार्यागोविजेसत्वे॥३०॥ऐसावाढलाजोसत्वगुण॥त्यासीउपद्यामात्मकसत्वेजाण

समूळकरावेनिर्दळन॥तैंसमाधानपाविजे॥४१॥उद्धवातुऐसेंह्मणसी॥समान
ताती हिगुणासी॥केवींवाढि होइलसत्वासी॥गुणगुणासीराखण॥४२॥वाढलेया
तमोगुण॥नावडेतेंकाह्मानध्यान॥नावडेयागभोगचंदन॥निद्रादारूणकाकबहो
॥४३॥वाढलेयारजोगुण॥एकत्ताह्माणनिरोपण॥सत्चेभोगासक्तमन॥सदाध्यान
विषयाचें॥४४॥धनलोभनुसुदला।दिठि॥वापराघेतला।क्रोधुनुटि॥हेरजोगुणाची
कोटि॥लोभनिरपोटिस्त्रिपुत्रा॥४५॥वाढलेयासत्वगुण॥स्त्रियादिभोगीउदासिन
सदाकरीभगवत्चिंतन॥काकरीकीर्तनहरीभक्ति॥४६॥क्रोधमोहोलोभलक्ष
ण॥सत्वकाघितेनुघितीजाण॥परीयेकलाकेंवीवाढेगुण॥गुणासिरखणगुणहो
ति॥४७॥मागेतमपुढेरजपुर्ण॥मध्यवसलासत्वगुण॥तोकैसेनिवाढेलजाण॥
आडकलेपणसुबद्ध॥४८॥ऐसिआशंकाधरूनीजाण॥ह्मणसीवाढेनासत्वगुण॥
तेसत्ववृद्धिचेलक्षण॥एकसंपूर्णसांगेन॥४९॥श्लोक॥सत्वाद्धर्मोभवेद्वृद्धात्पु
सोमद्भक्तिलक्षणः॥सात्विकोपासयासत्वंततोधर्मःप्रवर्तते॥२॥टिका॥येश्लो
किचेनिरोपण॥पहिलेउत्तरार्धव्याख्यान॥तेथेसत्ववृद्धिचेकारण॥सात्विकसेव
नकरावे॥५०॥सात्वीकपदार्थुसेविता॥सत्ववृद्धिहोयसर्वथा॥सत्वबीजयेवर्तता॥पवी

चताडीवाची ॥५१॥ सत्वउत्कर्शाचेंलक्षण ॥ धर्मेनिष्ठस्वधर्माचरण ॥ तेसीयेथीलवा
सनाबंधन ॥ इहामुत्रजाणवांछिना ॥५२॥ जालियाशुद्धअंतःकरण ॥ तेव्हांनिसि
मवाढेसत्वगुण ॥ पुरुषासिमन्दक्तिलक्षण ॥ धर्मुजाणउपतिष्ठे ॥५३॥ सत्वेवाढल्या ॥
धर्मप्रवृति ॥ तैंगुरुभजनिप्रतिप्रिति ॥ कासत्वविग्रहिमाझिमुर्ति ॥ तेराहनक्ति उ
ल्हासे ॥५४॥ कायकवाचीकमानसिक ॥ मदर्पणकरीस्वाभावीक ॥ मजवेगळाअ ॥
णीक ॥ भावार्थदेखवस्फुरेना ॥५५॥ गुरुभगवंतअभिन्न ॥ हेतेकाविप्रकटेचिन्ह ॥ ते
॥३॥ श्रुतिसहाचेवोरवण ॥ हाधर्मपूर्णसात्वीक ॥५६॥ श्लोक ॥ धर्मोरजस्तमोहन्यात् ॥ ॥३॥
सत्ववृद्धिरनुत्तमः ॥ आशुनश्यतितन्मूलोह्यधर्मउभयेहते ॥ ८ ॥ टिका ॥
ऐसावाढल्यासात्विकधर्म ॥ तेसत्ववृत्तिसर्वोत्तम ॥ जेसहीप्रकटेपुरुषोत्तम ॥ वि
श्रामधामममुमुक्षा ॥५७॥ एवंसत्ववृत्तिवाढल्याधर्म ॥ तोतत्कालनासीअधर्म ॥ अ
धर्माचेमूळरजतम ॥ याचेरूपनामउरोनेदि ॥५८॥ सात्विकसेवनेसत्ववृद्धि ॥ तेणे
सद्विवेकेंचिउपलब्धी ॥ हेउपायाचिविधानविधि ॥ कृष्णकृपानिधीबोलिला ॥
॥५९॥ करावेसात्वीकसेवन ॥ तेसात्वीकपदार्थकोणकोण ॥ एकएकाचेहिनिरोपण ॥ द
शलक्षणसांगेन ॥६०॥ श्लोक ॥ आगमोपः प्रजादेशः कालः कर्मचजन्मच ॥ ध्यानंमं

श्रोथसंस्कारदशैनेगुणहेतवः॥६॥ टिका॥ गुणवृद्धिचेकारण॥ आगमह्मणीजेशा
स्त्रज्ञाण॥ आपह्मणीजेतेजीवन॥ अखंडतेस्नानतोदेसु॥६१॥ एकप्रजाच्चेविदा
न॥ प्रजाह्मणीजेत्रिविधजन॥ जेसिद्यासिसंगतिज्ञाण॥ तैसेलक्षणतोपावे॥६२
काळह्मणीजेदीवसभाग॥ कर्मह्मणीजेजेकरीआंग॥ जन्मह्मणीजेदिक्षासां॥
ग॥ मंत्राचेलिंगयथारुचि॥६३॥ कर्याचाजेथअत्यादर॥ त्यानावबोलिजेसंस्का
र॥ हादशलक्षणप्रकार॥ गुणवृद्धिविचारुतोऐक॥६४॥ येथसत्ववृद्धिसिप्रस्त
त॥ साधकासिशास्त्रनिवृत्त॥ उपनिषद्भागेसीवेदांत॥ त्याचामथितार्थसेवावा
॥६५॥ आपह्मणीजेजळपवित्रता॥ गौतमिभागीरथ्यादिपुण्यसरीता॥ त्यात्या
अवचटेसितोडालागता॥ पापसर्वथाउरेना॥६६॥ कामाख्याप्रतिमाचेचरणा
मृत॥ ज्यालागीब्रह्मादिआर्तभूत॥ किंवाशाळिग्रामशिळेचेतिर्थ॥ सकळदुरि
तनिवारी॥६७॥ जेणेसकळतीर्थेहोतीपावन॥ तेब्राह्मणाचेचरणतीर्थजाण॥
स्वयेवंदीश्रीनारायेन॥ निजहृदईचरणवाहातुसे॥६८॥ भलतैसेहोकापाणी॥ जे
लागलेसद्गुरुचरणी॥ तेसकळतीर्थासिरोमणि॥ सेवीतातत्क्षणीउद्धरी॥६९॥
सत्ववृद्धिचेकारणआप॥ तेयतीर्थेजायापुण्यरुप॥ सेवितासत्ववृद्धिचेस्वरूप॥

आपेआपप्रकाशे ॥७०॥ प्रज्ञालक्षणीजेमहंत जन ॥ सेवावेसाधुसज्जन ॥ त्याचेसं-
गतिस्तवजाण ॥ उद्धरणजडजिवा ॥७१॥ सत्वशुद्धिसिकारण ॥ मुख्यत्वेससंगति
चिजाण ॥ त्याससंगाचेमहिमान ॥ केलेनिरोपणद्वादशी ॥७२॥ देशपुण्यभुमिका
सिद्धिस्थल ॥ जिवनवास्तुयेकांतशील ॥ जेथेबैसताचित्तकाळ ॥ सदासिवलच
दोवदि ॥७३॥ येकांतिस्थिरावल्याआसन ॥ सहजेवाढेसत्वगुण ॥ मनोहव्यासुच
॥ ४ ॥ दताआण ॥ वस्तुचिदृष्य नसाधाम्या ॥७४॥ साधकासिकाजयथोचित ॥ अवस्य
कआस्मेमुहुर्ते ॥ काळेकाळिउद्वेगरहित ॥ हरखफक्तमनहोय ॥७५॥ प्रेमफक्त ॥ ४ ॥
अंतःकरणे ॥ जोकाळजायथेष्याश्रवणे ॥ काजयसादिमाहापुजाकरणे ॥ जागर
णेहरिदीनि ॥७६॥ थोरकाचाचिसार्थकता ॥ हरीकिर्तनीगातानाचता ॥ त्याका
च्याचामहिमातत्वता ॥ मासेनिसर्वथानबोलवे ॥७७॥ निराभिमानकिर्तनक
रणे ॥ निर्लोभगाणेनाचने ॥ तोकाळुवंदिजेम्याश्रीकृष्णे ॥ महिमाकोणेबोलावा
॥७८॥ कर्मलक्षणीजेतेनिवृत्त ॥ जेआशापाशफळरहित ॥ कांक्रियाजेउपकारार्थे ॥
सात्वीकनिश्चिततेकर्म ॥८०॥ गुरुपासुनिदिक्षाग्रहण ॥ तोपुरुषासिनवाजन्म
जाण ॥ गुरुमायबापसंपूर्ण ॥ तेरोकलक्षणउद्भवा ॥ ८१ ॥ उपजल्याबाळकासित

हता।।पंचविधजाणपिता।।जनिताआणीउपनीता।।तीजाप्रतिपाळिताअन्न
दाने।।८३।।जोभयापासुनिसोडविता।।जोबंदिमोचनकरविता।।जोदेहाचेमर
णचुकविता।।तोहिपिताशास्त्रार्थे।।८४।।याविगळायाचवापिता।।जोसाडणीक
रीपंचभूता।।भवभयापासुनिसोडविता।।जोगर्भव्यथानिवारी।।८५।।ज्याचेदेखि
ल्याचरण।।बाधुनसकेभवबंधन।।तोसद्गुरुपिताजाण।।भाग्यवीणनपवीजे।।अ
उपजल्याबाळासिसर्वथा।।वेगळालीमातापीता।।येकुवीर्यनिक्षेपिता।।धार
णपोषणताजननीचि।।८६।।तैसासद्गुरूनव्हेपीता।।नीजवीर्यनवेचिता।।योनी।
द्वारेनुपजवीता।।जननीजनीतास्वयेजाला।।८७।।उदराबाहिरिघातल्यापाठि
मातापुत्रस्नेहकवबवाउरि।।बाहिरिल्लेसुनिआपुल्यापोटि।।निजस्नेहेआमरि
गुरुमाता।।८८।।यालागीशिष्यासितत्वता।।सद्गुरुचिमातापिता।।निजस्नेहवाढवी
ता।।तादात्म्यताअभेद।।८९।।मागीलपितेचौघेउण।।तेयाचेसावत्रबापजाण।।पि
तामातानिन्ननिन्न।।सरवेपणयाकैचे।।९०।।यालागीसद्गुरुजोसत्कपु।।तोसशि।
ष्यासिसरवाबापु।।पिसापुत्रामाजिअल्पु।।कहिविकल्पुउपजेना।।९१।।यासद्गुरुपा
सुनिजाण।।शौविवेक्षवीदिक्षाग्रहण।।अथवाउपदेशीनिर्गुण।।चैतन्यघनानिज

॥ ५ ॥

बोधो ॥ ९२ ॥ एकै दिक्षानामाचि युक्ति ॥ इच्छा स्वीपुरुषार्थेच्या स्वीमुक्ति ॥ निःशेषअवि
द्येचि नाशी स्छिती ॥ दिक्षा विप्रतीयानाव ॥ ९३ ॥ एवं दिक्षा जन्माचि जेकथा ॥ उद्भवा ॥
सांगीतली म्यातत्वता ॥ ध्याननिष्टा असा विकता ॥ एक आतासांगेन ॥ ९४ ॥ सहोपाधी
शरीरसाचे ॥ चैतन्यघनस्वरूप आचे ॥ तोश्री विष्णुध्ययसात्विकाचे ॥ ध्यानयाचेकरा
वे ॥ ९५ ॥ अयवाधवक्षधामगोक्षिर ॥ कपुरगौरपंचवक्र ॥ ध्यानीआणावाशंकर ॥ संसा
रपारतराया ॥ ९६ ॥ यामुर्तिचे ध्यानकरिता ॥ हारपेध्ययध्यानध्याता ॥ रसावेचैत
न्यघनता ॥ सात्विकताहे ध्यान ॥ ९७ ॥ जैसी दिक्षा तैसे ध्यान ॥ हे आगमशास्त्रीचे प्र
माण ॥ याध्यानाचे परीवसान ॥ चैतन्यघनपावावे ॥ ९८ ॥ केवळजेचैतन्यघन ॥ ते
सद्गुरुस्वरूप जाण ॥ याचेकरावे नित्यध्यान ॥ अनुसंधाननीजनिष्टा ॥ ९९ ॥ पंचभू
तदेहाची मूस ॥ तेथवोतला ब्रह्मरस ॥ गुरुस्वरूपते सविलास ॥ ध्यानअहिर्णी
सिकरावे याचे ॥ १०० ॥ सात्विकाचे जेकाध्यान ॥ तेहे उद्धवातुजाण ॥ आतामंत्राचे
मंत्रग्रहण ॥ तेहि निरोपण अवधारी ॥ १ ॥ सकळमंत्राचि जननी ॥ जेद्विजन्मा करी
ततक्षणी ॥ गायत्रियामंत्रग्रहणी ॥ ब्राह्मणपणी अधिकार ॥ २ ॥ जेसकळमंत्राचा
राजा ॥ जेवाच्या आलीअसे द्विजा ॥ जिचेनि धाके द्विजपुजा ॥ मजअधोक्षजाकर

गेपडे॥३॥ तेगाइत्रिस्वभावता॥ आलीसेब्राह्मणाच्याहाता॥ तीच्योउपेक्षाकरिता॥
लौल्मदरिद्रतापावले॥४॥ गाइत्रिनीष्ठजोब्राह्मण॥ याचेमस्तकीमीवंदिचरण॥
मंत्रिगाइत्रिश्रेष्ठजाण॥ वेदुप्रमाणयेअर्थि॥५॥ गाइत्रिरिघाल्माविणकहि॥ इतर
मंत्रासिरिगमुनाहि॥ मुख्यहेतेगाइत्रिचाराइ॥ तिलागलेपाहिसकळमंत्र॥६॥ ना
कतागाइत्रिसमंध॥ मुख्यरिघोनशकेवेद॥ इतरमंत्रांकेसंवाद॥ वेदावंद्यगाइत्रि
॥७॥ गाइत्रिचेगुह्यपरम॥ चिन्मात्रेकेपरब्रह्म॥ तोमंत्रब्राह्मणासिचसुगम॥ प
रित्तेहिहेवर्मचुकले॥८॥ एवंगाइत्रीमंत्रब्रह्मपूर्ण॥ सकळसिद्धिचेकारण॥ शैव
वेष्णवमंत्रग्रहण॥ तेणेकरीतजाणसत्वशुद्धि॥९॥ सत्वशुद्धिचेपरिपाटि॥ शैववे
ष्णवमंत्रकोटि॥ तेणेसत्वशुद्धिउठाउठि॥ होयनिजासद्दृष्टीसाधका॥१०॥ मंत्रग्र
हणविचार॥ उद्धवाहाजाणसाचार॥ आताबोलिलाजोसंस्कार॥ तोहिप्रकार
परियसे॥११॥ मनाचेसंकल्पविकल्प॥ तोडवयाअतिसाक्षेप॥ येचिअर्थीचाखट
टाटोप॥ महासाटोपजोमानि॥१२॥ संकल्पउठुचनल्हाये॥ जेथेउठीतेथेटेचितुजा
य॥ विवेकाचेनिबळेपाहे॥ मोकळुहोयमनाच्या॥१३॥ परमात्मनिष्ठापरवडि॥ अ
खंडमनाचीमेढियाडि॥ गसंतुघेवोनेदिअर्धघडी॥ स्मरणनिर्वडिमनराखे॥१४

वैराग्यबळेंदमीमन ॥ तेणेभेणेकरीहरीचिंतन ॥ दासीनुलंघीस्वामीचेवचन ॥ तै
सेस्मरणआधीनमनकरी ॥ १५ ॥ इंद्रियेवाहातिनानापदार्थी ॥ मननपाहेआणी॰
काअर्थी ॥ जागृतिस्वप्नस्वभावता ॥ अखंडताहरीस्मरे ॥ १६ ॥ कैस्यासंस्कारेसं॰
स्कारिलेमन ॥ निमिषोनिमिषिहरीचिंतन ॥ स्वासोस्वासागमनागमन ॥ सोहंध्या
नतेराइ ॥ १७ ॥ स्वाभावीकस्मरणादर ॥ यानावआत्मसंस्कार ॥ हासबळबुद्धिप्र
कार ॥ सारंगधरबोलिला ॥ १८ ॥ आत्मशुद्धिचेमहाकारण ॥ बोलिलोतेहेदश
॥६॥ लक्षण ॥ साधकीसेवावयाजाण ॥ विषदनिरोपणम्याकेले ॥ १९ ॥ जेणेखवळहा
वाढेतमोगुण ॥ तेतमोबुद्धिचेदशलक्षण ॥ केवळयागात्मागिजाण ॥ तेहिनीरोप ॥६॥
णसांगेन ॥ २० ॥ तेथीच्याआगमअभिचारिक ॥ वेदविरुद्धमार्गदेख ॥ वारुनिमा॰
ध्विमद्योदक ॥ अवस्यकसेवीति ॥ २१ ॥ जेउनयभ्रष्टयासांडि ॥ वेशधारिव्यथामुं॰
डि ॥ त्याचेसंगतिचिआतिगोडि ॥ जेथअपरवडिविधिवेदा ॥ २२ ॥ देशभ्रष्टाकापर
दारहार ॥ तेथेचिबैसका निरंतर ॥ काबुतोह्यासिमध्वरात्र ॥ तेसमरस्यापार॰
कर्मत्या ॥ २३ ॥ क्रियारंभुजारणमारण ॥ मोहनस्तंभनउच्चाटन ॥ काकरावेव॰
सीकरण ॥ हेकर्मजाणतामस ॥ २४ ॥ जन्मलग्नीजेदिक्षाग्रहण ॥ प्रेतभूतपिशा॰

च्यविद्याजाण।।करीतांभूतप्रेतआराधन।।प्रेतजन्मजाणतामसा।।२५।।जेथत।
मोगुणप्राधान।।तोक्रोधयुक्तपुरुषजाण।।सदाशत्रुचेकरीध्यान।।करायाहन
नउच्चाटु।।२६।।तामसमंत्रमुकीमेळि।।अथवाउच्छिष्टचांडाळि।।काप्रेतदेवताकं।
काळि।।मंत्रशोधिहितेथे।।२७।।संस्कारदगडमाति।।मासेघरहेमासिखेति।।स्वप्रीति
जेलाघालितिभिंति।।येवढिअसक्तिगृहाचि।।२८।।घरकरावयाआसक्त।।तन्हितेखि
डेरारारखत।।अतिआसक्तसदादगडमातिरारखत।।नांदेतेथयेवोनेदि।।२९।।देहालागी
गेहकरणेघडे।।तेदेहकष्टवीअतिदुर्वाडे।।तामससंस्काररोकडे।।केवळवेडेंगृहास
क्ति।।३०।।गृहासक्तिचाव्यापार।।जोमरणांतनसंडिनर।।जोजाणतामससंस्कार।।
सत्यासंसारतोमाति।।३१।।जेणेथोरावेतमोगुण।।तेहेजाणदशलक्षण।।एकराज
सांचेचिन्ह।।याचेभीन्नस्वरूप।।३२।।करावेसत्वत्याअंगीकार।।सागावातमोगु
णदुसरा।।पुढेंचाविरामागेलातिरा।।एकतीसराराजोगुण।।३३।।होकास्याहाणोसि
नजिजेनारी।।तेपुरुषाच्येमनबरेधरी।।मगटकुनीजायेव्यभिचारी।।तैसीपरिरजो
गुण।।३४।।जैसेकाकुचरजेघोडे।।बरवेदिसेपरीअडवीअडे।।काहिकेल्यानचलेपु
ढे।।मागीलिकडेसरोलागे।।३५।।तैसीरजोगुणाचिस्थिति।।साधुसंगवेकल्यांति।।

धर्मुकरीतोकेवळासक्तिति॥मनिआसक्तिकामाचि॥३६॥सर्वस्वधावयासकंचोस
सवेधावेहोउनिनफर॥तैसारजोगुणाच्याचिचार॥कामनासंसारवाढवी॥३७॥धर्मु
करीकामासक्ति॥केलेभोगविनिश्चिती॥पाडिजन्ममरणआवर्ति॥कदाकल्पां
तिसुटेना॥३८॥सात्विकतरलेमाझेनिनिजजने॥तामसतरलेमहद्विरोधध्याने॥राजसा
चेजन्ममरणधरणे॥रजोगुणेउटेना॥३९॥जेप्रबळवाढिरजोगुण॥त्यासांगेन
मीदशलक्षण॥केवळस्वर्गास्याकामकल्पना॥यानिरोपणाअवधारी॥४०॥रा
॥७॥ जसाचेप्रवृत्तिशास्त्र॥जेकाकेवळकामनापर॥जेणेहोयइहामुत्र॥तेथअत्यादर ॥७॥
राजसा॥४१॥आपल्यागोडेतेतवजळ॥येकावाचासुपरिमळ॥कर्पूररक्तप्रति
सितळ॥प्रियप्रबळतेराजसा॥४२॥प्रज्ञासंगतीत्याचिएक॥राजवर्गीसमानायक
का॥वेकारचतुरअतिरंजक॥प्रवर्तलोकप्रीयत्यासी॥४३॥राज्यद्वारीकासनेमा
स्तरी॥बैसावेपारीअथवावेव्हारी॥कामंडपीतोरणाभीतरी॥सन्मानेकरीउप
विष्ठ॥४४॥वेळुनगमेजेघरीच्याघरी॥तैक्रमीच्यौहटानागरी॥काबैसेबुद्धिबा
वावरी॥अत्यादरीसादर॥४५॥एकरजोगुणाचीवेळ॥सुर्योदयाउपरिजोकाळ
काराजसजेसांजवेळ॥तेतेकाळप्रीयत्यासी॥४६॥राजसाचेसकामकार्मे॥धन॥

धान्यार्थकरितीधर्म॥वासनातेपसुपुत्रकाम॥स्वधर्मीनिष्कामनेणती॥४७॥या
जसांसीकामनागहन॥कामासक्तिदिक्षाग्रहन॥तेचियाचेजन्मजाण॥सदाधा
नहियेचे॥४८॥मंत्रुघ्यावाअभिळाखे॥जेणेसन्मानुहोयेलौकिके॥ज्याच्यासुग्रि
वाथोरदेखे॥तोमंत्रुअवस्यकेआदरी॥४९॥संस्कारअतिराजस॥शरीरभोगाचेअ
तिविलास॥नानापरिमळबहुवस॥उत्तमवाससुधुत्त॥५०॥संस्काराचिअंतर
निष्ठा॥लौकिकीभावीदेहप्रतिष्ठा॥मासीअज्ञावंद्यवरिष्ठा॥सन्मेचेचोहटाभिपु
ज्यु॥५१॥रजोगुणाचेदशलक्षण॥उद्धवासांचेहेवोलखन॥राजसासीजन्ममरण
सर्वदाजाणसोडिना॥५२॥सात्विकुत्यागकरीविवेकनिष्ठे॥तामसत्यागकरीकड
कडाटे॥राजसासीत्यागनघडे॥द्रव्यदारालोभिटेलोभावु॥५३॥तिहिगुणाचेल
क्षण॥म्यासांगीतलेभीन्नभीन्न॥तिहिंचेसर्वसाधारण॥सांगनचिन्हतेहिएक
॥५४॥श्लोक॥ततसात्विकमेवैषांयद्यद्वृद्धाःप्रचक्षते॥निंदंतितामसंतत्तद्राज
संतदुपेक्षितं॥५॥टिका॥विवेकवृद्धवृद्धाचारे॥ज्यातेस्तवीतिअत्यादरे॥तेते॥
सात्विकजाणखरे॥निजनिर्धारेनिश्चित॥५५॥विवेकीयाच्याअनुवादा॥ज्याप
दार्थाचिकरितीनिंदा॥तेतेजाणसबाधा॥माझ्यानिजबोधामानले॥५६॥ज्या

तेस्तवितनानिंदीत॥ जीवेभावेउपेक्षीत॥ तेराजसज्ञाननिश्चित॥ बाधाअन्तु
ततयाचि॥५७॥ जैसेकाविखेरांधीलेअन्न॥ वरिवरिगोडआतुमरण॥ तैसाज्ञा
णराजसगुण॥ अतर्म्यबंधनतयाचे॥५८॥ राजसासिज्ञानबोधु॥ करितायोटा
वलावेदु॥ याचेउपदेशीब्रह्मामंदु॥ मासेनिहिबोधुनकरवे॥५९॥ याचिलागीरजो
गुण॥ विवेकीसांडिलाउपेक्षुन॥ उपेक्षेचेहेकारण॥ तुजम्याज्ञाणसांगीतले॥६०॥
यालागीसात्वीकसेवन॥ साधकीअवस्यकरावेजाण॥ सात्विकसेवनाच्यागुण॥
॥८॥ तूजसंपूर्णसांगेन॥६१॥ श्लोक॥ सात्विकान्येवसेवेतपुमान्सत्वविवृद्धये॥
ततोधर्मस्ततोज्ञानंयावत्स्मृतिरपोहनं॥६॥ टिका॥ सात्वीकद्रव्येसेविता॥ स ॥८
त्ववृद्धिहोयतत्वता॥ सत्ववृद्धिपुरुषिहोता॥ धर्मस्वभावताप्रवर्ते॥६२॥ धर्मप्र
वृत्तीमासेभजन॥ माझ्याभक्तिउल्हासेजाण॥ भक्तासिमीहोयप्रसन्न॥ तैस्वभा
वेज्ञानप्रकाशे॥६३॥ तत्वमस्यादिवाक्यविश्रांत्ति॥ तेगुरुद्वाराज्ञानाचिप्राप्ति॥
तरिसत्वशुद्धिलेधर्मभक्ति॥ कोणेअर्थीसांसावी॥६४॥ ऐसाविकल्पुजरीतुध
रिसी॥ उद्धवाएकस्याहिवीचारासी॥ यथार्थसांगेनतुजपासी॥ सत्वशुद्धिसीउ
पयोगु॥६५॥ केवळसत्वशुद्धिविण॥ जाल्यागुरुवाक्याचेश्रवण॥ तेयाहारगाणा

च्याऐसे ज्ञाण॥ अनोळखपण स्वरूपा॥६६॥ आंधळें उपजले जैं कुसी॥ स्तनपा-
न करी अहिर्णीसी॥ परी तेन देखे माउली सि॥ दशा तैसी उपदेशा॥६७॥ इंद्रियस-
चेतन मेळि॥ भगवंतु सर्वो तें प्रतिपाळि॥ ह्मा तेन देखति विषयांध ळि॥ आति अं-
धजाली चित्तशुद्धि विण॥६८॥ अज्ञाग कळोंबते ज्ञाण॥ मिथ्या भावणे ह्मणति
ते सघन॥ यापरि सत्वशुद्धि वीन॥ रथा ज्ञाण उपदेशु॥६९॥ वाहतें उदकीं लिहिले
लेख॥ तन्हि अक्षर नुमटे येक॥ तें विसत्वशुद्धि वीण देख॥ निजज्ञाण सुटक प्रक-
टेना॥७०॥ आत्मा आपा दत्ता सत्वशुद्धि॥ जव प्रगटेना धर्मबुद्धि॥ तंव निजज्ञा-
णावीण नव्हे सिद्धि॥ जेवि॥ जे निग्रहणामध्ये चंद्रमा॥७१॥ एकता हरीकथा श्र-
वण॥ बास्प रोमांच स्वेद रुदन॥ रुकावे चिंता जाहल प्राण॥ तेथे हि ब्रह्मज्ञाण प्र-
कटेना॥७२॥ हृदरस्थ चालो भुजवन तुरे॥ तंव निश्चय ज्ञाण कैचे भेटे॥ सत्वशुद्धि जें ध-
र्मु प्रकटे॥ तैं निजज्ञाण वाटे सुपंथी लागे॥७३॥ ते चालता धर्मपंथी॥ जैं मासी भक्ति
होय सांघाती॥ तैं चोराहेरा चि न पडे गुंती॥ सिघ्र गति मज पावे॥७४॥ ते भक्ति च्या सां-
डिता सांघात॥ तैं पुढिल अनोळख महापंथा॥ तेथ काम क्रोध करिती घात॥ विक-
ल्प आवर्त बुडविती॥७५॥ भाग्यवीण मासी भक्ति॥ प्राण्यासि नव्हे गा सांघाति॥

जीचेनिसंगेच्यालतापंथी॥अलमाहिगुंतिपडेना॥७६॥ माझेभक्तिसर्वमहामुरा॥नावा
निगेनववविधवीरा॥सन्नीधबद्धसदासमोरा॥महाजुंसारनीजबोधे॥७७॥ यालागी
माझेभक्तियोग॥सहस्रधाकेल्याश्रवणमनन॥माझिप्रासिनव्हेजाण॥भजनपूर्णे
महाप्राप्ति॥७८॥ सर्वभूतिभगवद्भावो॥यानावमुख्यभक्तिपाहो॥तेसांघातिजाल्या॥
स्वयमेवो॥कामक्रोधमोहनसकतीबाधु॥७९॥ साक्षेपनेतनीघागरी॥याल्यथीघा
तल्यागंगासागरी॥जळबिंदुरिघेनाभीतरी॥तैसीपरिमहाबाक्या॥८०॥ यालागी
अप्रसादरसीजाण॥धर्मयुक्तमाझेभजन॥करितामीहोयप्रसंन्न॥मत्प्रसादेज्ञान
प्रकाशे॥८१॥ लोभुरेवोनिअर्थस्वार्थी॥कोरडिकरितामाझीभक्ति॥मीप्रसंन्नन
व्हेश्रीपति॥जाणनिश्चितिउद्धवा॥८२॥ जोधनेमनेकायावचने॥वंचोनीभजेम
जकारणे॥यासिचिम्याप्रसन्नहोणे॥जेविचंद्रकीरणेचकोरा॥८३॥ व्यालिधेनुव
छावोरसे॥तेविमीतुष्टेअतिसंतोषे॥तेणेमाझेनिप्रभारवसे॥माझेज्ञानप्रका
शेमद्भक्ता॥८४॥ सद्गुणसुंदरआणिपतिव्रता॥अतिशयेपढियंतिहोयकांता॥ति
सीसर्वस्वदेनमगताभर्ता॥तेविमीमद्भक्ताप्रसन्नु॥८५॥ माझेनिप्रसादेप्रका॥
शेज्ञाण॥स्मरतितेहलणणेजाण॥सविलासअविद्यानिरशन॥अपोहनयानाव॥॥८६॥

॥९॥ ॥२॥

गुणास्तव देह जाण॥ देहास्तव उपजे ज्ञाण॥ तेणे ज्ञाने गुण निर्दळुन॥ देह नीरसान
न घडे ह्मणसी॥१७॥ हे गोष्टि तु ह्मणसी कुडि॥ यसी आपुले पाख मोडि॥ किनार
ळनारेळी तत्तोडि॥ स्वमांसा घितो डिव्याप्रुचा रवे॥१८॥ हे न घडे ते जे घडो बैसे॥ तैसे
हिचे निज्ञाने गुण देह नासे॥ हा विकल्पु धरीसी मानसे॥ ऐक अनया सत्ता निरासु॥
॥१९॥ श्लोक॥ वेणुसंघर्षजो वन्हिर्दग्ध्वा शाम्यति तद्वनं॥ एवं गुणव्यत्ययजो देहः
शाम्यति तत्क्रियः॥७॥ टिका॥ दैववायुचा कल्लोळि॥ परस्परे वेळु जाळि॥ स्वजा
ति कांच नीरंगळी॥ वस्ली ते हो ळि वना चि करी॥२०॥ अग्नि उपजला जे कांडि॥ ते हि
कांडे जाळु नि सांडि॥ वनी नुरउ नि या काडि॥ स्वये राखो डि होनी बीसे॥२१॥ तैसे वै
राग्याच्या सवायुनी॥ होत त्रिगुणा गुणा चिकांचणी॥ तेथ प्रगटला ज्ञानाग्नि॥ अ
विद्यावनी दाहकु॥२२॥ तो हरी गुरु रूप पाखवळला॥ रत्ति रये प्रज्वळला॥ देहद्वये
सि लागला॥ ज्ञानाग्न गुणा ते जाळु॥२३॥ जळाला अशेषत्रुष्णेच्या पाळि॥ जळा
लि काम लोभाचि कोल्हि॥ क्रोधव्याघ्राचि तो ळी जाळि॥ आगी लागली मद गजा॥
॥२४॥ जाळिली स्नेहाचि आरारि॥ जाळिली असुया चि बोरा रि॥ जाळिला मोह
आरु उराउटी॥ जाळिला सेवटिका ळ विरकाळु॥२५॥ उट्टिला अहंकाराच्या सोरु॥

धरीतानधरवेआनिवार ॥ तोहिजाणिलादुर्धर ॥ वनवासौकेरूकोंदला ॥ १९६ ॥ पा
कोनिजावयापुरता ॥ अनुचरीटावोनुरेचिरिता ॥ एवंजवालातोपवनतपवनता ॥
अहंसोऽससर्वथानिमाला ॥ १९७ ॥ नवलअग्निचेविंदान ॥ आपणयाजाणिआपण
दाहकशक्तितेजाळुन ॥ स्वस्वरूपीजाणउपरमे ॥ १९८ ॥ ऐसेऐकोनिनीरोपण ॥ उद्धवा
सिविस्मोगहन ॥ जनासिकेवढिनागवन ॥ आपण्याआपणवोडवली ॥ १९९ ॥ नैष्क
रादेहाचियासारि ॥ पाविजेपरब्रह्माचिपुष्टि ॥ तेसांडोनियाकरंटि ॥ विषयेनिष्टि
॥ १० ॥ मरमरोमरति ॥ २०० ॥ सात्विकसेवनेसहवृद्धि ॥ तेणेअलभ्यलाभसिद्धि ॥ तेसांडोनी ॥ १० ॥
यादुर्बुद्धि ॥ विषयविधिरातले ॥ १ ॥ केवढानाडुमांडलालोका ॥ ऐसीजिविचिआशंका
का ॥ यालागीयदुनायका ॥ आदरेदेखापुसतु ॥ २ ॥ श्लोक ॥ उद्धव उवाच ॥ विंदंति
मर्त्याःप्रायेणविषयान्यदमापदां ॥ तथापिभुंजतेकृष्णतत्कथंश्वखराजव
त् ॥ ८ ॥ टिका ॥ उद्धवम्हणेश्रीमुकुंदा ॥ ऐकैसर्वज्ञागोविंदा ॥ विषयाचिपदोपदिआ
पदा ॥ सर्वीसर्वदाकवळीसे ॥ ३ ॥ भोजालाविषयाधिन ॥ तोसर्विसर्वत्रसदादि
न ॥ ऐसेजाणतजाणताजन ॥ असक्तिगहनविषयाचि ॥ ४ ॥ जैसेकास्यानखरअ
ज ॥ तैसेविषयासिलोकनिर्लज ॥ सांडोनिस्वहिताचेकाज ॥ काविषयाचेभोजन ॥

चत्ति ॥ ५ ॥ मुनिवसवसुनीपाटिलागे ॥ स्वानसवेघिलागेमागे ॥ पुसहालउनिउघे
लाजनघेजनाचि ॥ ६ ॥ कानाकुंटाव्याधीव्याप्त ॥ चिंताकांटफरागव्यावाहात ॥ तोहि
सुनामागेधावत ॥ कामासक्त अविचारी ॥ ७ ॥ सुनीक्रोधेवसवसी ॥ तेगोडलागे ॥
स्वानासी ॥ जिवीतबांधलेतीच्यापुसी ॥ तिमागमागेसिहिंडतु ॥ ८ ॥ आगीअंगा
होतमेरि ॥ सक्रोधसुनीलागेपाटि ॥ तक्षिनसांडिपुसाटि ॥ कुंकातुउटिकामासि ॥ ९
ऐसासंकटिजैभोगुचटे ॥ तेभोगासवेघिआडकोनीपडे ॥ हाडिहाडिकरीतिचहु ॥
कडे ॥ जगापुढेफजिति ॥ १० ॥ निंदेचेसैंघवाजतिधोंडे ॥ मुरवतेहिथुंकीतीतोंडे ॥ ऐसे
चपुरुषासहिघडे ॥ तक्षिआवडेअतिकामु ॥ ११ ॥ स्वानाचेहेंडतत्कालसुटे ॥ मनुष्या ॥
चेअकत्मनसुटे ॥ स्त्रिलोभावुअतिलोभिटे ॥ तिलागीसंकटेनानासोसी ॥ १२ ॥ नात ॥
रीगाढवाच्यापरी ॥ दुरीदेखोनियाखरी ॥ मुकतुधावेतीवरी ॥ लाजनधरीसर्वथा ॥
॥ १३ ॥ खरीपळेपुढेपुढे ॥ खरुधावेवाडेकोडे ॥ लाताहाणोनीफोडिजाभाडे ॥ तक्षिपुढे
पुढेधसोलागे ॥ १४ ॥ वदव्याहानेउरावरी ॥ तक्षितोचिप्रीतिधरी ॥ एसिस्त्रियाचेघरा
चारी ॥ खरात्म्यापरिनांदती ॥ १५ ॥ नातरीबोकडाचिगतिजेसि ॥ तोसिदशादिसेपुर
षासि ॥ मारत्यातियापमुहत्यासि ॥ तक्षिसेव्यासिसेवीतु ॥ १६ ॥ स्वयातिमारिता ॥

देखे॥ अनुतापनेघेतेणेदुःखे॥ मरकसमीपहिअभिळाषे॥ कामसुखेवांछिती॥१७॥
पूर्णमरकचीपाहरी॥ तेवार्धक्यवाजल्तेउरी॥ तन्हिधावेविषयावरि॥ आटउनधरी
मरणाच्या॥१८॥ मेषमारुआणिलाघातके॥ नीजसख्यातेमारितादेखे॥ तेनमनो^
नियथासुखे॥ अजिसीहरिखेरमोधावे॥१९॥ मेषभ्वानआणिरबर॥ हेरततकाळिअ^
तितसरा॥ याहोनीविवेसीनर॥ कामीदुर्धरसर्वदा॥२०॥ गर्भुसंभवलआपापि॥ स्वानु^
हिहिभोगासीनुटी॥ पुरुषाचिअभिनवगोरि॥ गुरोदरगोरटिभोगिती॥२१॥ गाढव
॥११॥ गाढवीसीबुथड॥ नकरीअलंकारमोत्तड॥ मनुष्यासिहियेच्चेकोड॥ तिचेवालभवाऽ ॥११॥
वाढवी॥२२॥ दांडागोंडामुदवेणी॥ टिकुलीवरीरत्नखेवणी॥ नाकीचेहालोदेसुपाणी॥
हेमनुष्यपणीवालभ॥२३॥ ज्ञाह्निप्रसुतिकाळुनिकट॥ गाड्यायेवढेवाढलेपोट॥ तन्हि
कामाच्यारीविवेकनष्ट॥ मैरतातिदुष्टस्त्रियासी॥२४॥ अस्तिमांसइथ्थामुत्र॥ तेणेका
मिनीपूर्णभरीत॥ तेकुस्त्रियाजिचिजनकामासक्त॥ जाणेनिहोतकादेवा॥२५॥ याप्र
स्नाचेप्रश्नोत्तर॥ तीम्लोकीसांगेसारंगधर॥ कामासक्तिचाविचार॥ एकसादरउद्ध^
वा॥२६॥ श्लोक॥ श्रीभगवानुवाच॥ अहंमियन्यथाबुद्धिप्रमत्तस्ययथाहृदि
उत्सर्पतिरजोघोरंततोवैकारिकंमनः॥४॥ टिका॥ मोहप्रमतविवेकशुन्यसापु

सुखाच्याठाइंजाण।देहात्मवादेअभिमान।रजोगुणखवळला॥२७॥जैसामदिरापाने
उन्मत्तु।विसरोनीआपुला।निजस्वार्थु।रजोगुणेतैसागत्तु।कामासक्तिनरकिडे॥
॥२८॥रजीरंगलाअभीमान।तोदुःखरूपअतिदारुण।दुर्धरवाढेरजोगुण।विकारी
मनतेणहोय॥२९॥श्लोक॥रजोयुक्तस्यमनसःसंकल्पःसविकल्पकः॥ततःकामो
गुणध्यानाद्दुःसहस्याद्धिदुर्मतेः॥१०॥टिका॥जैरजोयुक्तजालेमन।तैसंकल्प
विकल्पगहण।यकांतीघातलाआसन।ध्यानिचिंतनविषयेचे॥३२॥रजोगुणेका
मासक्ति।जालीदृढवासनादुर्मति।कामुवाचोनीचित्ती।आणिकस्फुर्तिस्फुरेना॥
॥३३॥जनीवनीविजनी।जाग्रतिसुषुप्तिस्वप्नी।ध्यानीमनीचिंतनी।विषयवस्तुनी
स्मरेना॥३४॥कामीनीकामाच्याअभ्यास।हावभावअतिविलास।गुणलावण्यसुर
तसरस।आसक्तमानसतेठाइ॥३५॥रतिसुखाच्याआराम।कामिनीक्रिडेच्यासंभ्र
म।तेणेदुर्धरजालाजोकाम।तयासिनेमचालेना॥३६॥धनधान्यपुत्रसुख।वांछि
इहलोकपरलोक।हारजोगुणाच्यादेख।अलौकिकअतिकामु॥३७॥श्लोक॥
करोतिकामवशगःकर्माण्यविजितेंद्रियः॥दुःखोदर्काणिसंपश्यन्रजोवेगवि
मोहितः॥११॥टिका॥जेथेरजाच्यावेगउद्भवतु।तेथेकामग्रहोखवळेअन्द्भुतु।जोपु

रथजालाकामागस्त ॥ तोसदाअंकितकामाचा ॥ ३८ ॥ ज्यासिविवेकुनाहीमानसी
॥ १२ ॥ तोजाणपाकामाचीआदणीदासी ॥ कामुनाचवीजैसेयासी ॥ तेणेविकारेसिनाचती ॥ १२ ॥
॥ ३९ ॥ कामांकितजालियापुढे ॥ सकामकर्मकरणेपडे ॥ ज्याचेउत्तरोत्तरदुःखवाढे ॥ अ
तिदुर्वाडिगर्विते ॥ ४० ॥ रजोगुणेअतिमोहितु ॥ यालागीअजितेंद्रियअयुक्तु ॥ जन्म
मरणाच्याअंकितु ॥ कर्मेकरितुतद्रुपे ॥ ४१ ॥ रजोगुणाच्याअतिबाधा ॥ तेणेजनकेलेवि
षयांधा ॥ रजरागीमहामंद ॥ जाणप्रसिद्धउद्धव ॥ ४२ ॥ रजेबांधलआपारिजाण ॥ हो
यमहामोहाचेसंचरण ॥ तेव्हांनमाचेवाउधान ॥ सेरातमोगुणउल्हासे ॥ ४३ ॥ ऐ
सिप्राणियाचिगति ॥ उद्धवाजाणनिश्चिति ॥ यालागीकामुतेसेविती ॥ नव्हेविर
क्तिविषयाचि ॥ ४४ ॥ तुजऐसेवाटैलचित्ती ॥ जेबुडालीतरणोपायस्थिति ॥ खुंट
लीप्राणियाचिपरमगति ॥ विषयासक्तिअनिवार ॥ ४५ ॥ जिवअविद्याउभयस
बंधु ॥ यच्याबाधुअतिसुबद्धु ॥ अविद्यायोगअनादिसिद्धु ॥ तेणेदृढभेदुजीवा
सि ॥ ४६ ॥ अंतःकरणहिअनादि ॥ प्रवाहरूपेसाचिसिद्धि ॥ तेणेदृढजालीविषय
बुद्धि ॥ सासिगुणत्रिशुद्धिघडेना ॥ ४७ ॥ सबिजसन्नअंतःकरण ॥ परितेप्रकृती
कार्यजाण ॥ तेथेभोगाधासेरजोगुण ॥ खवळलाकोणआवरी ॥ ४८ ॥ विषइबांधि

लेविवेकी॥ तोविषयस्पर्शुनक्षयेलोकि॥ उद्धवा तुसिअंशंकाहेचिकी॥ एकतेवि
रविज्ञपावो॥४९॥ विवेकियाचाराज॥ विषयेबुद्धिनुयजेपाहि॥ विक्षेपुजात्माक
हिबाहि॥ अभ्यासुतेहिकरावा॥५०॥ श्लोक॥ रजस्तमोभ्यांयदपी विद्वान्विक्षिप्त
धीःपुनः॥ अतंद्रितोमनो युंजन्दोषदृष्टिर्नसज्जते॥२२॥ टिका॥ हेकारजतमाचे
नीगुणे॥ जरिबुद्धि विक्षिप्तिकेलीतीन्हे॥ तरिहि आवसुसांडोनिसज्ञाने॥ आव
रलेमनणाते॥५१॥ अस्तिमांसाच्याघडिला॥ इहामुत्रस्याकोथला॥ हिविचारीता
कांटाळा॥ नरकडिबाधाते भोगु॥५२॥ भोगीदावोनीदोषदृष्टी॥ मनासिविषा
याचितुटि॥ करावीगाउटाउटि॥ नेमुनिनीहरीमनाते॥५३॥ ऐसेनिहिमनअति
दुर्धर॥ नियमासिनावरेअनावर॥ साधकासिअतिदुस्तर॥ आसक्तनरये॥
अर्थी॥५४॥ तरिऐकबापसावधान॥ मनोनिग्रहाचेलक्षण॥ तेहिसांगेनेसा॥
धन॥ जेणेप्रकारेमनआकळे॥५५॥ श्लोक॥ अप्रमत्तोनयुंजीतमनोमय्यर्पयन्
शनैः॥ अनिर्विण्णोयथाकालं जितश्वासोजितासनः॥२३॥ टिका॥ आवसुनिद्र
सितसुनीदुरी॥ जोसावधानानिवृत्तिधरी॥ माझेचिरुपनिर्धारी॥ शनैःशनैःक
रीअभ्यासु॥५६॥ अभ्यासिप्रथमभुमिका॥ सिकावीआसनगाढिका॥ मूळबंध

॥१३॥ अतिनेरका ॥ आसनजयो देखासिकावा ॥ ५७ ॥ आसनजयो आत्मा हाता ॥ सह
जेचइये योगपंथा ॥ तेथे प्राणापानसमता ॥ अभ्यासिता होलागे ॥ ५८ ॥ विषय ते मना ॥
धीन ॥ मनपवनासी असक्त जाण ॥ अभ्यासे वश्य केल्या पवन ॥ सहजे मन स्थिरा
वे ॥ ५९ ॥ यापरि जो हव्यु हव्यु ॥ अभ्यासु सार्थक करी कान्हु ॥ अविरक्त हो परी प्रव
ब्यु ॥ होय भुकान्हु परमार्थी ॥ ६० ॥ हरि चिंतनी येकाग्र मन ॥ तैये केहोति प्राणापान
हाचि पवनजयो पूर्ण ॥ योगसाधन सहजेचि ॥ ६१ ॥ तव प्राणापान समजोडि ॥ षट्
चक्राचे पदर फोडि ॥ तै चित्त विषयाते सांडि ॥ विषय येवो सांडी चित्ताते ॥ ६२ ॥ यापरि ॥१३॥
चा रीचे अभ्यास वाटे ॥ सकाम कामांतर कातुरे ॥ सनकादिक येणे परिपाटे ॥ म्या आ
त्मनिष्ठेला विले ॥ ६३ ॥ श्लोक ॥ यतावन्योगआदिष्टो मच्छिष्यैः सनकादिभिः
सर्वतो मन आकृष्य मय्यद्धावेश्यते यथा ॥ १४ ॥ टिका ॥ येणे चित्तपदे शोदेख ॥ मा
झे शिष्य सनकादिक ॥ अभ्यासबळे अलौकिक ॥ निजात्मसुख पावले ॥ ६४ ॥ तो उ
पदेशु कोण हे लक्षणासी ॥ जे वियोग चित्तविषयासी ॥ हे अभ्यासांगा तीया सासी ॥ आ
त्माभ्यासी लाविले ॥ ६५ ॥ मन जेथ जेथ जाये ॥ तेथ तेथ वस्तु चि आहे ॥ येणे अभ्या
से लवला हे ॥ सनकादीक पाहे सिद्ध जाले ॥ ६६ ॥ चित्तासी विषयाचा वियोगु ॥ हास

नकादिकीसाधिलायोगु ॥ त्यासीउपदेशाव्यासांगु ॥ निश्चयेश्रीरंगुउपदेष्टा ॥ ६७ ॥
तरीएकोनिउद्धउपाहि ॥ विचारीआपुलियेठाइ ॥ मीकृष्णावेगळाकहिनाहि ॥ सन
कादिककाउउपदेसीले ॥ ६८ ॥ सनकादिकब्रह्मसीवा ॥ पुर्वीजालेबहुकाळ ॥ कृष्ण
कालीचेदेवकीबाळ ॥ गुरुत्वकेवळघडेकेसे ॥ ६९ ॥ श्लोक ॥ उद्धवउवाच ॥ यदात्वंसन
कादिभ्योयेनरूपेणकेशव ॥ योगमादिष्टवानेतद्रूपमिछामिवेदितुं ॥ १५ ॥ टिका
उद्धवम्हणेगाकेशवा ॥ सनकादिकासिकेंव्हा ॥ उपदेशुकेलातुवां ॥ जवळिमितेव्हा
नव्हतो ॥ ७० ॥ येणेचिरूपेहृषिकेषी ॥ योगसांगीतलातयासी ॥ कींवारूपांतरेह्म
णसी ॥ तेजाणावयासिमजइछा ॥ ७१ ॥ कोणकाळसमयोकोण ॥ कोणयोगकैसाप्रश्न
तेकृपाकरोनीआपण ॥ मजसंपुर्णसांगावे ॥ ७२ ॥ एकोनिउद्धवाच्याप्रश्ना ॥ कृपाळु
कवळकलानारायेन ॥ हंसइतिहासनिरोपण ॥ आपुलेआपणसांगत्तु ॥ ७३ ॥ श्लो
क ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पुत्राहिरण्यगर्भस्यमानसाःसनकादयः ॥ पप्रछुःपितरंसू
क्ष्मांयोगस्यैकांतिकांगतिं ॥ १६ ॥ टिका ॥ ब्रह्मयाचेमानसपुत्र ॥ महाप्रसिद्धसनत्कु
मार ॥ तिहिसह्यलोकिप्रश्नथोर ॥ अतिदुस्तरपुसिला ॥ ७४ ॥ अतिसुक्ष्मयोगग
ति ॥ हृदयस्थस्वरूपस्थिति ॥ परमकष्टाप्रह्मोक्ति ॥ पियाप्रतिपुसिलि ॥ ७५ ॥ श्लो

का ।। सनकादय उवाच ।। गुणेष्वाविशते चेतो गुणाश्चेतसि च प्रभो ।। कथमन्या
न्यसंत्यागो मुमुक्षोरतितितीर्षोः ।। १७ ।। टिका ।। सनकादिक पुसत । विषयाच्याठा
इ चित्त । स्वभावे असे विषयासक्त । ते विषइ सततं प्रवेशले ।। ७६ ।। तैसेचि विषयपा
अ हि । प्रवेशले चित्ताचा ठाइ । वासनारूपे डोलते हि । निघो कहि नेणति ।। ७७ ।। फवकका
।।१४।। ल्हदोन्हि नाहि । नफिटे चि आवेव गोडपाहि । ऐसे विषय चित्ताचा ठाइ । रिघाले ।।१४।।
कहि न नीघती ।। ७८ ।। परि मोली कांता माहेरा जाये । चित्ति रिघाली दुसरी नव्हा
ये । यापरि विषयो पाहे । जडला ठाये चिंतेसी ।। ७९ ।। चित्त विषयो अन्योन्य त्यागु । मु
मुक्षा केवी घडे चांगु । येउ पाहसा याचा योगु । स्वामीने सांगु सांगावा ।। ८० ।। श्लोक ।।
श्रीभगवानुवाच ।। एवं पृष्टो महादेवः स्वयंभूर्भूतभावनः ।। ध्यायमान प्र
श्नबीजं नाभ्यपद्यत कर्मधीः ।। १८ ।। टिका ।। ज्यासि आगपुजेच्या सन्मान । श्रे
ष्ठ देवामाजि महिमान । महादेव ब्रह्मा ज्याकारण । ब्रह्म्यासि जाणया हेतु ।। ८१ ।। जो
अंगे सृजि चराचर । जो देवाचे निजमंदीर । सा ब्रह्म्या प्रति अतिगंभीर । प्रश्न महा
योर पुत्री केला ।। ८२ ।। सा प्रश्नाचि प्रश्नोत्तर विधि । ब्रह्म्यासि न कळेचि त्रिशुद्धि । कर्म
जड जाली बुद्धि । बोधक सिद्धि स्फुरे ना ।। ८३ ।। प्रश्नु अयंत सरवोलय पडिला । तेणे ब्रह्मा

वेडावला टेला। का हिन बोलवे जि बोला। तो चिंतुं लागला मज तेंव्हा ॥९४॥ सनकादि
कांचीप्रश्नावस्था। सप्तलोकी समस्तां देखतां। न कळे न लगे वेसर्वथा। सांगो जातां
नव्हे बोधु ॥९५॥ ऐसे ब्रह्मस्यासी दुर्घट। का हिन बोलवे पष्ट। परम देखोनि संकट।
मिह्नाण वरिष्ठ चिंतिला ॥९६॥ श्लोक ॥ स मामचिंतयद्देवः प्रश्नपारतितीर्षया।
तस्याहं हंसरूपेण सकाशमगमं तदा ॥१९॥ टिका ॥ निरसाव्या पुत्राचे अज्ञान। आ
णि तरावया त्याचा प्रश्न। ब्रह्मा करी माझे चिंतन। तेंव्हा माझे हि मन कळवळले ॥९७॥
ब्रह्मा मासे पोटिंचे बाळ। त्यासि कर्मजाड्य आलेपडळ। ते निरसाव्या तत्काळ। हं
सु केवळ मी जालो ॥९८॥ प्रश्न केला अपरांपर। जो परमहंसाचे परमसार। त्याचे
पाववाया परपार। हंसस्वरूपधर मी जालो ॥९९॥ नातळे वर्णव्यक्ति विलास।
तो मी स्वेत वर्णप्रकाश। स्वयें जालो राजहंस। ब्रह्मपुत्रास उपदेश्या ॥२०॥ सृष्टि सृजा
वयाच्या विधी। विधाता लागला त्रिशुद्धि। तेणे कर्म जड जालि बुद्धि। निजज्ञानसि
द्धि विसरला ॥२१॥ जो ह्मणे मी कर्माधिकारी। तेंव्हा चितादेहधारी। तो परमार्थाचा न
गरी। न सरे निर्धारी ब्राह्ममुद्रा ॥२२॥ न कर्मणा न प्रजया वेदोक्तिः॥ कर्म निरोधे त्या
गवी श्रांती। तेणे कर्मे ब्रह्मप्राप्ति। जे ह्मणती ते अज्ञान ज्ञाते ॥२३॥ त्या उपदेशिले ब्र

ल्या सि॥ सो खिकर्मंड्याउप आलेया सि॥ केवळकर्मेंकर्मेंरासी॥ मुक्तितयासि कैसे
नी॥२४॥ ब्रह्मा अरहय हृय्या लोकीती हि॥ तो कर्मड्याउप जाला विघ्र॥ इतराच्या तोपा
डु काइ॥ टकले येरा इसज्ञाण॥२५॥ सांगता पुत्रा हा प्रह्म॥ उजवेल ब्रह्म्याचे नीळ
ज्ञाण॥ ऐसे साधु नियाविंदान॥ सयत्लोकी जाणउत्तरले॥२६॥ प्रह्मकरितेसनका
दिक॥ वक्ता सयत्लोकनायेक॥ दोहिसी हि पडिली आरक॥ तेका खिदेख मी जालो
॥२७॥ नासोने दितासाचारा॥ हंसनीवडी क्षिर नीर॥ तैसे निवडावया सारासार॥ ज्ञा
॥२५॥ णच्चतुर राजहंसु॥२८॥ पूर्वपुण्यसंचयेवीण॥ विमाने विण स्वयेंगमन॥ सयत्लो ॥२५॥
कि आगमन॥ कोण्हाचे हि जाणकदानव्हे॥२९॥ निपापापुण्याति तपाहि॥ याला
गीमज पुण्य नाहि॥ पारिखिकाचा लोनियावे पाइ॥ तो सर्वोटाइ सर्वगतु॥३०॥१
सयत्लोकि मीअवचिता॥ हंसस्वरूपे जालो येता॥ सामजदेखो नियासमस्ता॥
परमाश्चर्य तावारली॥१॥ श्लोक॥ दृष्ट्वा मां तत उपव्रज्य कृत्वा पादाभिवंदनं॥ ब्र
ह्माणमग्रतः कृत्वा पप्रच्छुः को भवानिति॥२०॥ टिका॥ परब्रह्मैकपरमम्मूर्ति॥ म
ज येता देखोनि हंसस्थिति॥ उभे ठाकोनी सामोरे येती॥ चरण वंदिती साष्टांग॥२
ब्रह्मसदनी वेदमूर्तिमंत॥ पुण्य हि मूर्तिमंत तेथ॥ सयत्लोकी मूर्तिमंत सत्य॥ तपादि

समस्तमूर्तिमंत ॥३॥ ऐसा समस्तां देखतां जाण ॥ ब्रह्मनेपुसावे तुकोण ॥ पुसतां ये इल
नेणपण ॥ यालागी मौन धरूनटेला ॥४॥ ब्रह्मापुढे करूनी जाण ॥ सनकादीकि आप
ण ॥ मजकेलागा तीहि प्रश्न ॥ तुह्मी कोण को रिल ॥५॥ श्लोक ॥ इत्यहं मुनिभिः पृष्टस्त
त्वजिज्ञासुभिः स्तदा ॥ यदवोचमहं तेभ्यस्तदुद्धव निबोध मे ॥ १९ ॥ टिका ॥ ब्रह्म्या ॥
सि पुसिला जो प्रश्न ॥ त्याचा तत्त्वार्थ जाणावा जाण ॥ मज पुसिले ती हि तु कोण ॥ अति
वैचक्षण जिज्ञासु ॥६॥ या सि सच्छुवी लिंग कारण ॥ यावेगळी वस्तु चिद्घन ॥ सांगा
व्या प्रश्न खंडन ॥ तिम्ही लोकी जाण म्या केले ॥७॥ करूनिया प्रश्नखंडन ॥ निद्या निसवि
वेक स्याण ॥ म्या सांगितले त्यासी जाण ॥ ते निरोपण तु ऐक ॥८॥ सनकादिका समान
उद्धवा तू जमीमानी जाण ॥ यालागी याचें ज्ञान कथन ॥ ऐक सांगेन ह्मणे तुसे ॥९॥ ते
अति श्रेष्ठ जुनाट ज्ञान ॥ उद्धवा ऐक सावधान ॥ ऐसे ऐको नियावचन ॥ ये रेमनाचे का
नपसरिले ॥१०॥ देह द्वयसांडोनि मागे ॥ उद्धव श्रवणी जाला सर्वांगे ॥ यालागी स्वयें श्री
रंगे ॥ गुह्यज्ञाण स्वांगे सांगीजे ॥११॥ देवाला इखल खाणी ॥ ऐसा जिसापडे स्पर्षमणि
प्रेमंतम्र वेद्यापासुनी ॥ तैसा सभाग्य पणि उद्धउ ॥१२॥ सांगता श्रीमहाभागवत ॥
श्रीकृष्ण मासा रिखावक्ता ॥ ऐसा हिमाजि हंसगीत कथा ॥ आदरे सांगता हरी जाला ॥ ॥२१॥

सनकादिका चि जे प्राप्ति ॥ ते दादुनी उद्धवाच्या हाती ॥ स्वयें देतु से श्रीपती ॥ साचे
भाग्य कीति वर्णावें ॥ १४ ॥ ब्रह्मरूप स्वयें वक्ता ॥ तो हि उपदेशी ब्रह्मकथा ॥ गुरु ब्रह्म
चि स्वभावता ॥ हे स भाग्य ताउद्धवी ॥ १५ ॥ यालागी नीज भाग्य भाग्यवंतु ॥ जगी उ
द्धउ अति विख्यातु ॥ ज्यालागी स्वयें जगन्नाथु ॥ ज्ञाण समर्थु तुष्टला ॥ १६ ॥ श्लोक ॥
हंस उवाच ॥ वस्तुनो यद्य नानात्व आत्मनः प्रश्न ईदृशः ॥ कथं घटेत वो विप्राव
क्तु वा मे क आश्रयः ॥ २२ ॥ टिका ॥ परमात्मा आव घा येक ॥ तेथे मि तु हे नरी घे देख
॥१६॥ तु कोण हे जे वाचिक ॥ व्यथा शाब्दिक वाचाळ ॥ १७ ॥ तुह्मी केला जो प्रश्न ॥ त्यासि द्या ॥१६॥
विया प्रतिवचन ॥ वक्त्या सि आश्रय नाहि जाण ॥ मि तु पण दीसे ना ॥ १८ ॥ तुह्मी पु
सील्ले नेणोन ॥ म्या काय सांगावे जाणोन ॥ मुळि नाहि मी तु पण ॥ पुसिला प्रश्न तो
मिथ्या ॥ १९ ॥ नाम रूप वर्ण व्यक्ति ॥ नाहि स्वजाति वीजाति ॥ विप्र हो तुमचि प्रश्नो
क्ति ॥ न घडे निश्चिती सर्वस्वे ॥ २० ॥ असावे जरि बहु पण ॥ तरि पुसने घडे तु कोण ॥
आत्म्या चा टाइ ऐसा प्रश्न ॥ न घडे जाण सर्वथा ॥ २१ ॥ प्रश्न न घडे आत्म्या चा ठाइ ॥ ज
रि ह्मणाल देह विषइ ॥ ते हि न घडे गा या हि ॥ तो देहा चा टाइ योजेना ॥ २२ ॥ श्लोक ॥
पंचात्मकेषु भूतेषु समानेषु च वस्तुतः ॥ को भवानिति वः प्रश्नो वाचारंभो ह्यन

श्लोकः॥२३॥ टिका॥ आदिब्रह्मा अंतिमध्यका। देहो तितुका पंचभौतिक। तेथ तुको
णह्मणा आदेख। वेगळिक दिसेना॥२३॥ कटककुंडले मुगुटमाळा॥ करमुद्रिका।
कटिमेखळा॥ अलंकार पाहतां डोळा॥ सुवर्ण वेगळा अंशु नाहि॥२४॥ काघडे गाड
गे केळनी॥ परेळ रांजन माथणी॥ हे मृत्तिका घिवाचुनी॥ आन कोण्हि भासेना॥२५॥
तेवि सर्व देहि देहहे जाण॥ पांचभूतीक समसमान॥ तेथ ह्मणोवया तु कोण॥ वे
गळेपण असेना॥२६॥ वस्त्र वस्त्र हे समसमान॥ भूते भूत हे समान जाण॥ तेथे प्र
श्नोक्ति वाचारंभन॥ तु कोण हे अनर्थी॥२७॥ हो का आपणीया आपण॥ जो कोण्हि
पुसेल तु कोण॥ तो प्रतिभ्रमे भ्रमला जाण॥ निजात्मज्ञाने विसरला॥२८॥ विचा
रिता प्रश्नाचा अर्थु॥ येवढा दिसता हे अनर्थु॥ काहि भासेना परमार्थु॥ तु कोण हा
व्यर्थु प्रश्न तुमचा॥२९॥ देहासि तु कोण ऐसे॥ आत्माजे स्वयें पुसे॥ ते आत्मत्वा लाग
ले पिसे॥ अतिप्रवेशे भुलला॥३०॥ दोराअंगी सर्प नसे॥ त्यावरी तो भ्रमे भासे॥ त्या
सर्पाते दोर पुसे॥ तु कोण ऐसे ते मिथ्या॥३१॥ यापरियाचे प्रश्नखंडन॥ उद्धवा ते
ण्या केले जाण॥ तेणे भेदाचे निरसन॥ यस्कोकि जाण दाविले॥३२॥ प्रश्नखंडणाचे
निजअर्थे॥ केचि करणे केचि भूते॥ भेदु नाहि जिवशिवाते॥ हे हि स्यात्तेसु घेतले॥३३॥

याहियरीजेकथागहण॥परमकारणेसिष्यजिन्न॥यासिम्यासांगीतलेनिजज्ञान
एकेसावधानउद्धवा॥३४॥श्लोक॥मनसावचसादृष्ट्वागृह्यतेन्यैरपींद्रियैः॥अ
हमेवनमत्तोन्यादितिबुध्यध्वमंजसा॥२४॥टिका॥मनवेगत्रातिकायेका॥
रितारावोनाहिदेखा॥तेथव्याप्यआणीव्यापका॥अभीन्नहरदेखासहजचि॥३५
मनाच्यासंकल्पा आलेजाण॥यासीशाद्धिकलक्षणतीभीन्न॥मास्यास्वरूपाचा
विवर्ततेमन॥हेअभीन्नरवुणकल्पेना॥३६॥मनलक्षितासावधान॥सर्वथालक्ष
णातेजाण॥परब्रह्महिअलक्षपूर्ण॥दोन्हीसमानचिद्रूपे॥३७॥सिंपीच्येआंगीर
पेआभासे॥तेथेसाचेरुपेनसे॥मास्यास्वरूपीमनतेसे॥मिथ्याभासेकल्पनामा
त्र॥३८॥क्रियारिताशद्बमहिमान॥शद्बस्वरूपेज्ञांघन॥ज्ञानार्थेविणवचन॥अ
त्महिजाणअसेना॥३९॥वक्तावाच्यवचन॥तिन्हिमिचिआहेजाण॥बोलुबो
लिकामजवीण॥दुसराकोणजगीआहे॥४०॥मीवेदुजाणपावेदाचा॥प्रणवरूप
मिचिसाचा॥मुख्यवक्त्येचीमीवाचा॥वेगव्याशद्बव्यारावोनाही॥४१॥दृष्टिचेजेदे
खणेपण॥देखणेतेचिमुख्यज्ञान॥तेचिजाणब्रह्मपूर्ण॥चैतन्यघननीजदृष्टी॥
॥४२॥मीचिडोळामीचिदेखता॥दृश्यदृष्टामिचितत्वता॥मजवेगळेचिदेखणीअव॥

स्था॥ नाहीसर्वथातीहिलोकीं॥६३॥मिडोळियाचानीजडोळा॥मिसर्वांगदेखणा
सोज्वळा॥मजवेगळीदेखणीकळा॥नाहीजिंव्हाळाआणिकाचा॥६४॥मीचि
शद्बातेंशद्बवित्ता॥मिचिश्रवणमाजिश्रोता॥ऐसियायेकात्मतायाहाता॥शद्ब
निःशद्बुतापरब्रह्म॥६५॥कानवचनामिचिश्रोता॥मीचिजाणताशद्बार्था॥एके
णामजहिपरता॥नाहितत्वताश्रवणाचा॥६६॥मिचिघ्राणीमिचिवास॥मिचिजा
णतासुवास॥मजवेगळारहिवास॥परिमळासअसेना॥६७॥रसनारसज्ञाचो॥
खडि॥परितेंकेवळचामडि॥कापूनिसांडिलाबापुडि॥गोडिअगोडितेंनेणे॥६८
मिचीरसुमिचीरसना॥स्वादुसेविता मिचिजाणा॥मजवेगळाचखीचारवणा॥र
सज्ञपणाआणनाही॥६९॥इतरइंद्रियेंप्रवृत्ति॥त्याहिमद्रूपजाणनिश्चिति॥मि
सर्वात्माआत्ममूर्ति॥क्रियाशक्तितेंहिमि॥७०॥पंचभूतिकदेहाच्यागोठा॥भ्रांत॥
म्हणतीमजवेगळा॥चुकोनीव्यापकासकळा॥तोंकोटेनिराळा होताहे॥७१॥जैसे॥
जळिंचेजळतरंग॥जळरूपेजळिंक्रिडतिचांग॥तैसेमाझास्वरूपीसांग॥देहअनं
गमद्रूपे॥७२॥होकाघृताचीपूतळि॥थीजोनिजालीयेकेकाळि॥तेंनद्धेघृतपणावे
गळी॥तैसीमुर्तेजालिमजमाजि॥७३॥जळिंजळाचीजळगार॥जळामाजिभासली

साकार ॥ तैसें मज माजि चराचर ॥ अभिन्न साचार महद्रूपी ॥५४॥ जैसा येक ल्यायेक तंतु ॥
सुत्र ते चि विणिला सुत आतु ॥ या सिवेग काले ह्मणति ताथु ॥ तैसें मज आतु जग ॥
भासे ॥५५॥ तंतु पाहातां वस्त्र न दीसे ॥ आत्मा लक्षितां जग चि नसे ॥ तुयेणे अद्वैत
सौरसें ॥ पाहे आनाया सेपरब्रह्म ॥५६॥ ऐसा अद्वैत बोधें मियेकु ॥ सर्वात्मा सर्वा
त्मकु ॥ हा निश्चय येसि विवेकु ॥ बुद्धि बोधें निश्चंकु जाणावा ॥५७॥ मी चियेकु सर्वाय
॥ हे चि हृढ धरिला पाहि ॥ मग साधनाचे कार्य नाहि ॥ राहुच्या घिपा हि निय मूल
॥५८॥ सर्वात्मा चैतन्य घन ॥ अति सुलभ हें नीज ज्ञान ॥ उद्धवा म्या हे सांगो नि जाण
भेद खंडन केले याचे ॥५९॥ सनैंदिकाचा पुर्विल प्रश्न ॥ जो ब्रह्मा दिकां च अटक
जाण ॥ याचे हि म्या प्रतिवचन ॥ विवंचुनी ज्ञाणसांमित ले ॥६०॥ श्लोक ॥ गुणेष्वा
विशते चेतो गुणाश्चेतसि च प्रजाः ॥ जीवस्य देह उभयं गुणाश्चेतो मदात्मनः ॥ टिका
तुह्मी ब्रह्मयासी पुसीले याही ॥ विषयरि घालें चित्ताचा ठाइं ॥ चित्त जेरि घाले विष
य ॥ तें वेगले कहि निवडे ना ॥६१॥ विषयसंगेवीण ॥ कदा न रहे ब्रह्मलक्षण ॥ या हि या
गा चि सांगि तो खुन ॥ एका संपूर्णे सांगे ना ॥६२॥ चित्त विषय दो न्हि पाहें ॥ ते जिवाचे नि
ज स्वरूप नोहे ॥ येउपाधी वसे दो न्हि देह ॥ लागली पाहे प्रवाहरूपे ॥६३॥ कर्तुर मो

त्रैसरूपे जाण ॥ विवर्द्ध झाले अंतःकरण ॥ तेणेउ नयदेहाचे कारण ॥ अहंकारू जान
खवखला ॥ ६४ ॥ तेणे भुलविले चित्त विषयासी ॥ विसरला निजात्मस्वरूपासी ॥ तेणे
तदात्मता जिवा मनासी ॥ अतिविषयेसी दृढ झाली ॥ ६५ ॥ चित्त जिवाचे स्वरूप होते ॥ त
रि विषइं लोलुप्त न होते ॥ हाउ नय उपाधी जिवाते ॥ अभिमाने येथे वाढविला ॥ ६६ ॥
जेवि का विसरोनी आपणासी ॥ स्वप्नी घियास्वप्न देहासी ॥ अतिप्रीति वाढे पुरुषासि
तैसी दशा जिवासी येथ झालि ॥ ६७ ॥ नित्य शुद्ध मुक्त जाण ॥ जिवाचे स्वरूप चैतन्य
घन ॥ त्यासी अभिमाने हे जाण ॥ मिथ्या बंधन लागविले ॥ ६८ ॥ या लागी सांडावा अभि
मान ॥ तै तुटे सकळै बंधन ॥ अभिमान नीरसाव्या जाण ॥ माझे भजन करावे ॥ ६९ ॥
परि वैराग्यवीण माझि भक्ति ॥ पोचट जाणया निश्चिती ॥ जे वैराग्ययुक्त उपजे भ
क्ति ॥ तै मद्‍प्राप्ति जिवासी ॥ ७० ॥ दृढ विषयाचा अभावो ॥ आणि सर्वभूति भग
वद्भावो ॥ हे वैराग्ययुक्त भक्ति पाहा हो ॥ तै जिवासी निर्वाह मद्रूपी ॥ ७१ ॥ जीउ मद्रूपी
चित्त लता ॥ यासि देहाभिमाने जिवता ॥ सदा भुति मद्भावो पाहता ॥ सिद्ध मद्रूपता
उद्बोधे ॥ ७२ ॥ जिवासि जाल्या मद्रूपता ॥ सहजे रागु विषये चित्ता ॥ देखेउ नयासि
मिथ्यता ॥ नलगीता हा सागु ॥ ७३ ॥ चित्त विषयाच्या रागु ॥ पुत्र होतु स्त्रीपुसिलाचां

गु॥ तोम्यासंगीतलाअभंगु॥ हाह्मागेमार्गुअतिशुद्धु॥ ७४॥ ह्मणोनमिथ्याउन्मा
याचेभान॥ तरीयेवढेजिवासिबंधन॥ त्यागाम्याकायकारण॥ ऐसेकाहिमनक
लीनजरी॥ ७५॥ गगणसुमनाचिमाळा॥ कधीकोन्हीलेइलागळा॥ तारुबुडेमृ
गजळा॥ हेकोण्हितस्किडोळादेखतेका॥ ७६॥ सत्यासिपैबाधक॥ कदाबाधुनस
केलटिक॥ ऐसेकल्पालतुह्मीकअक॥ तोहियपरिपाकअवधारा॥ ७७॥ तरि
परिसासावधान॥ तोमिसांगेनंननिरोपण॥ जेणेजिवासीबंधन॥ लटिकेचिजा
॥ १९ ॥ णदृढजाले॥ ७८॥ श्लोक॥ गुणेषुचाविशच्चित्तमभीक्ष्णगुणसेवया॥ गु ॥ १९ ॥
णाश्चचित्तप्रभवामद्रुपउभयंत्यजेत॥ २६॥ टिका॥ अनादिसंसारमाझे
चाराइ॥ नीयाविषयेभोगीलेयाही॥ तेटसावलेचित्ताचाठाइ॥ वारंवारदेही
सेवीता॥ ७९॥ चित्तासिविषयाचीअतिप्रिति॥ तेणेवाढलीविषयाशक्ति॥ तेप्र
वेशलेविशयाप्रति॥ ननीघेमागुतीसर्वथा॥ ८०॥ बुद्धिसीविषयाचेध्यान॥ चित्ति
विषयाचेचिंतन॥ विषयालागीतळमळीमन॥ विषयाभिमानतेणेजाला॥ ८१॥ वि
षइरवबळलाअभिमान॥ देहद्वयाचेदृढबंधन॥ जिवासिलागलेअतिकठिण
परमदारुणदुस्तर॥ ८२॥ मगयादेहाचेविकार॥ तेआपुलेमानीसाचार॥ अंधपं

गुमीकुरुपीनर॥ स्वरुपसुंदर मीझाला॥८३॥ मीदेह हेमानुनि चित्ते॥ नीजरुपा विस
रला भावार्थे॥ हेमिथ्याबंधन जिवाते॥ सत्यत्वेयाते अभिमानु॥८४॥ मिथ्याबुद्धि
बळाचा खेळ॥ हरी जैं तहि नीर्फळ॥ तन्हि खेळ साऊ भीमान प्रबळ॥ तैसे देह बळ जी
वासी॥८५॥ याखेळाचे घोडे हस्ती॥ पहिले काय जीत होती॥ मामारिले हाणोनि
भांडती॥ तेवि जन्मपंक्ति जिवासी॥८६॥ हे नीरसामा जिवबंधन॥ निःशेष सांडा
वदेहाभिमान॥ अभिमान सांडिताचि जाण॥ मद्रूपपण सहजचि॥८७॥ जीवें सा
धिला मद्रूपता॥ सहजे चियुगु विषय चिंता॥ मार्गे स्वरुपी अहंता॥ नाही वार्ता
विषयाची॥८८॥ जेवि बुद्धिबळाचा खेळु मोडे॥ तें ह्मराजा प्रधाना दिलाकुडे॥ तेवि
अहंकारु निमाल्या पुढे॥ प्रपंचु उडे मिथ्यत्वे॥८९॥ जैसा स्वप्नीचा स्वप्नाभिमान॥ दारा
पुत्र स्वजन धन॥ स्वदेह सि मिथ्या जाण॥ जागेपण आलिया॥९०॥ तेवि पावल्या माझ्ये
स्वरुपता॥ कैचा देहो कैची अहंता॥ विषये चित्ताची वार्ता॥ नाहि अवस्था गुणत्रय॥९१॥
तिहि अवस्थे अवस्था नुरतु॥ जो नित्य स्वप्रसुख शुद्ध सीवंतु॥ तो जिव होत नी नीरवा
स्थु॥ परमात्म्या तु मीचि केसा॥९२॥ ऐसा काहि कळाल भावो॥ या जिवासि अ
वस्थात्रयाचा भावो॥ त्रिगुण गुणाचा स्वभावो॥ यावर्ति तिपाहा हो बुद्धिच्या॥९३॥

श्लोक।। जागरत्स्वप्नसुषुप्त्यंच गुणतो बुद्धिवृत्तयः।। तासां विलक्षणो जीवः साक्षि
त्वेन विपश्चितः।।२७।। टिका।। तिहि गुणा तिन्हि वृत्ति।। सत्वगुणाची जागृति।। रजोगु
णे स्वप्नप्राप्ति।। केवळ सुषुप्ति तमाचि।।९४।। या तिन्हि अवस्था पाहि।। हट जडत्वा बु
द्धिच्या ठाइं।। जिवासि यांचा संबंधु नाहि।। तो वेगळा पाहि साक्षि हो।।९४।। जे जिवा
अंगी अवस्था जडे।। तैं तो अवस्थेमाजि बुडे।। तिहिचे साक्षित्व यासि न घडे।। एक
नि वाडे अवस्था।।९६।। जागृतिमाजि नाहि स्वप्न।। स्वप्न जागृति नेणे जाण।। सुषुप्ती
॥२०॥ नेणे जागृति स्वप्न।। सुषुप्तीचे भान स्वप्न नेणति।।९७।। जिव अवस्थांचा अभिमानी ॥२०॥
हे हि न घडे जिवालागुणी।। जो स्वप्नाद्भुत जसु तिन्ही।। अवस्था अभिमानी होति
हिचे।।९८।। जो जे अवस्थेचा अभिमानी।। तो अवस्थे सवे जाये निमोनी।। जिवचे
गळा साक्षित्वपणी।। अवस्थाअभिमानिता नव्हे।।९९।। देहातीत गुणातीत।। ति
हि अवस्था अतित।। द्रष्टा साक्षि निश्चित।। जाणता ये यतो जिव।।४००।। अवस्था
भिमानु नाहि जिविता।। तरि कोण भोगी तिन्हि अवस्था।। मिनि जळो मिचि लाग
ता।। म्या स्वप्नावस्था देखिली।।१।। ऐसा प्रत्यय स्वअनुभवा।। स्वयें बोलता हे जीव।। ठा
ळणा ळ जिवाच्या स्वभाव।। एक अभिप्राव सांगेन।।२।। श्लोक।। यर्हि संसृतिबंधोय

मात्मनोगुणवृत्तिदः॥मयितुर्येस्थितोजह्यात्त्यागस्तद्गुणचेतसां॥२९॥ टिका
जोडोल्हाराबैसयेथासुखे॥तोनहालताहालेतेणेहरिखें॥तंचनीचरवायसोके॥
नीजकौतुकेहिंदोळे॥३॥हिंदोळताहिप्रबळ॥डोल्हाराचिअतिचंचळ॥बैस
ल्यातोनिजनिश्चळ॥मानिकेवळमिहालतो॥४॥जिवासिजालीतैसीराणी॥
अहंममतेचाअभिमानी॥तिन्हिअवस्थास्वयेमानी॥जेविकारस्वप्नीगृहदारा॥
॥५॥होकालीरवंडकामघडित्ता॥लोहाचेघायअग्निचेमाथा॥प्रत्यक्षदिसतीवा
जता॥लोहतदात्म्यतासंयोगे॥६॥तेणेअग्निसंगेवाडेकोडे॥लोहकामचिघडेमो
डे॥परिअग्निसीघडमोडिनघडे॥तेणेपडियाडेजिउयेथे॥७॥जेविअग्निविण॥
लोहनघडे॥तेविआसमसंगेविणपुढें॥बुद्धिकेवळजडवेडे॥कर्मक्रियानातुडेस
र्वथा॥८॥लोहघडउनिअग्निनघडत्ता॥कर्मकरउनिजीउअकर्त्ता॥तद्वृत्ति
संगेतादात्म्यता॥अहंकर्ताहेमानि॥९॥जिउआपुलाप्रकाशता॥आलावृत्तिते
प्रकाशित्ता॥वृत्तिजिवासिनानावस्था॥नीजस्वभावतादेतिसे॥१०॥सुर्येप्रका
शिलेजळ॥जळेकेलेप्रतिमंडळ॥रवळावचंचळनिश्चळ॥कापेचळचळजळ
कंपे॥११॥सुर्यासिगगणीनिश्चळस्ति॥तोजळाआणिलाअधोगति॥तोविवृत्तिचि

याख्याति॥ मुक्तातेदावीतीबद्धतेकरुनी॥१२॥ आत्म्यानिपुक्ताक्षितीवृत्ति॥ वृ
त्तिनेआत्म्यासिजीवप्राप्ती॥ जीवाजीवत्वेदेहाशक्ति॥ सुखदुःखप्राप्तितेणेभो
गी॥१३॥ एवंवृत्तिचियासंगति॥ वाढलीविषयाचिआशक्ति॥ तेणेसंसारबंधप्राप्ती
जालीनिश्चितिजिवासी॥१४॥ होकारणचित्तविषयाशक्ति॥ जक्रिजालीजिवा
सिबंधप्राप्ती॥ तक्रिआवराविविषयेवृत्ति॥ वैराग्ययुक्तिगुरुकृपा॥१५॥ एका
गुरुकृपेचिमात्तु॥ तिहिअवस्थामाजिसततु॥ जोमित्तुरियुगुणातितु॥ तेअभ्या
॥२१॥ सिलावितुनिजबोधे॥१६॥ नवलअभ्यासाचिकोटि॥ विषयेवृत्तिचायारिपो ॥२१॥
टि॥ मजत्तुरियातेदाविदिठि॥ बोधपरिपाटिनीजबोधे॥१७॥ मीतुरियुतत्व:
सततु॥ सर्वीअसेसर्वगतु॥ शिष्यवृत्तिसिमजआतु॥ गुरुनिजस्वार्थुदाख
वी॥१८॥ सुत्ताबेगळेलुगडे॥ करुजातांउघडे॥ तेथेक्रियाचिलाजोनिबुडे॥ मा
गेपुढेसुतचि॥१९॥ तेविसाधकासिज्ञाण॥ विषयाचेविषयभान॥ माझेस्वरूपि
नुरेचिभीन्न॥ तैचैतन्यघनमीचिमि॥२०॥ तेथेनामरूपवर्णभेद॥ नाहीकर्मकर्ता
विधिवाद॥ बुडालेप्रणवेसिवेद॥ कैवल्यशुद्धमीयेकु॥२१॥ तेथेभ्रमेसहीतबुडा
लिभ्रांति॥ क्रीयसहितगळालीप्रवृत्ति॥ लाजाविरालीनिवृत्ति॥ सस्वरूपीर

त्रिवीनरली॥२२॥सुर्योदयीजाआपाटि॥समूळअंधारातेघोटि॥खद्योताचि
नचिनिमटि॥नक्षत्रकोटितकाचगिळी॥२३॥तेविमाझेस्वरूपप्राप्ति॥मायेचि
मावळेस्फुर्ति॥आज्ञावीरेप्रवृत्तिनिवृत्ति॥नियत्तक्षिस्वानंदे॥२४॥एसिमाझ्या॰
स्वरूपाचिगोडि॥जैसाधकालागेधडफुडि॥तेचित्तविषयातेसांडि॥विषयोचो॰
संडिचित्ताते॥२५॥जेदिटिवाळलीफळे॥तेचिपरियाकाचेवेळे॥फळहोयदेटा॰
वेगळे॥देठुतेफळधरिना॥२६॥कामंथुनीकाढिलेनवनित॥तयरत्तोनिघात॰
त्यातताकात॥तेताकेसीहोयआलिप्त॥तैसेचित्तविषयासीत॥२७॥पावलआमा॰
झिस्वरूपता॥दैवबळेविषयोदेत्ता॥चित्तासिनुपजेविषयावस्था॥स्वभावता॰
आलीप्त॥२८॥एवंसाधकाहामाझायोगु॥चित्तविषयाच्यावियोगु॥सहजेचि॰
होयचांगु॥हासुगमसांगुउपावो॥२९॥येथसनेअशंकाधरादेख॥स्वरूपभुक्षु
वघेयेक॥तेथकैचेबाधुबाधक॥कायसाधकसाधीती॥३०॥ऐसेहिसंधीमाजी॰
जाण॥अहंताबंधाचेकारण॥याचेसांगेनमीलक्षण॥सावधानपरियेसा॥३१॥
श्लोक॥अहंकारकृतंबंधमात्मानोर्थविपर्ययं॥विद्वान्निर्विद्यसंसारचिंतातु
र्येस्थितस्त्यजेत॥२८॥टिका॥जेथेदोन्हिमुहुर्तेवस्तीघडे॥सारायायाअभिमानु॰

चढे॥ ऐसे अभिमानत्वे साकडे॥ पाहे पारोकडे कौतुकसाचे॥ ४२॥ तो चि शुद्धि अहंका
रज्ञानुभाव॥ मरित्ता शुद्धा सिकरी सबळ॥ तेणे देहसंगे धरिला बळ॥ करित्ता
कर्म विपरीत॥ ४३॥ अहंकार खवळला आज्ञान॥ करी आनंदाचे आवरण॥ बुडे प
रमात्मस्फुर्तिचे स्फुरण॥ देहाचे मीपण वाढवी॥ ४४॥ जे विकर्मी घियापिलिया॥ च
स्फुरांमृतै तृप्तितया॥ ते चि मातेसि चुकलिया॥ मग भुकेलिया कर्दमु सेवी॥ ४५॥
तो विखुरलिया आनंद अभिव्यक्ति॥ जिवासि वाढे विषयासक्ति॥ कामिनिकामा
वंगास्त होती॥ चिंता चित्ती विषयाची॥ ४६॥ विसरला आपुले पूर्णपण॥ धनाला
गी आर्ति हिनदीन॥ मी देहवंतु परिछिन्न॥ ऐसा देहाभिमान दृढ जाला॥ ४७॥ तेणे
कर्माकर्माचे अघात॥ नाना नरकयातना होत॥ जन्ममरणादि आवर्त॥ तेणे दु
खि होत अतिदुःखे॥ ४८॥ भोगिता दुःखयातना॥ त्रासु उपजे ज्या त्याचा मना॥ नसा
हवे भवबंधना॥ तेणे देहाभिमाना सांडावे॥ ४९॥ अभिमानु सांडिता न संडे॥ हे चि
दुर्धर घोर सांकडे॥ या लागि साधनाचे साकडे॥ सोसने पडे साधका॥ ५०॥ जे जे करा
वे साधन॥ साधनि रिघे साधनाभिमान॥ धावने नागवी संपूर्ण॥ साधन वि
घ्न होय तैसे॥ ५१॥ एक साधकाचे साधन॥ वेदोक्त स्वधर्माचरण॥ साधावे वैरा॥

॥२२॥

गपपुर्ण॥मासेभजनप्रतिप्रिती॥४२॥तत्काळजावियादेहाभिमान॥अखंड॥
मासेनामस्मरण॥गीतनृत्यहरीकीर्तन॥सर्वभूतिसमानसद्भावो॥४३॥मद्भा
वेभूतेसमस्त॥सर्वदायाहातासतत॥मीतुर्यजोसर्वगत॥तेयाउधचित्तूप्रवेशे
॥४४॥तिहिअवस्थाहोनिअतित॥तोजाणमीनिश्चीतचौथातुर्य॥तिहिअ
वस्थामाजिमीसतत॥तिहिआवस्थातेमिप्रकाशित॥४५॥तिहिगुणाहोनीउ
परता॥चौथेपणेविणचौथा॥मीतुर्यजाणतत्वता॥तेटाउधचित्ताजोटेवी॥४६॥ते
थरेवीताचिचित्ता॥जिउपावेमद्दयता॥निमालीसंसारीकचिंता॥विषयाव
स्थाबुडाली॥४७॥तेव्हाचित्तचिंताचिंतन॥विषयवासनाअभिमान॥याअवि
घियाचेहोयशुन्य॥मीस्वानंदघनस्वयेप्रकटे॥४८॥नतुटताभेदाचेभेदभान
बोलणेवीमीसज्ञान॥त्याधरीज्ञाणाभिमान॥तोहिअज्ञानतेऐका॥४९॥
श्लोक॥यावन्नानार्थधीःपुंसोननिवर्त्तेतयुक्तिभिः॥जागर्त्यपिस्वपन्नज्ञः
स्वप्नेजागरणंयथा॥२०॥टिका॥नानावर्णनानाव्यक्ति॥नानागात्रेनानाजा
ति॥अधमोत्तमविधानस्थिती॥भेदुचित्तीदृढभासे॥५०॥मीकाव्यागोरस्या
वर्णा॥मीसज्ञानहेआगळा॥मासीउत्तमपवीत्रलिला॥मीकुळेआगळा॥

॥२२॥

सकळीतु ॥५१॥ ऐसी जाल्या भेदप्राप्ती ॥ पाहातां अभेद पराप्रतीति ॥ साधकां शास्त्रार्थ-
युक्ति ॥ भेदुनिवृत्ति ज्यां न्हेचि ॥५२॥ सात्विक्यर्थ ज्ञानाभिमान ॥ सात्विक्यर्थ कर्माचरण
तो जाणा चि नीजैला जाण ॥ जगेपण सानाही ॥५३॥ दृढ लोकां देहाभिमान ॥ ते चि क-
नकबीज सेवन ॥ करुनि घोर भ्रमला जाण ॥ अविद्यादिर्घस्वप्न भेदु देखे ॥५४॥ बोल-
नाताबोलिनल भेअर्थु ॥ ते चि पटनमात्रे परमार्थु ॥ श्रुतिशास्त्राचा निजशास्त्रा-
र्थु ॥ नव्हे चि प्राप्तु तयासी ॥५५॥ वेदाध्ययन नियम करिती ॥ श्रावण ब्राह्मण सुत्र नि-
रुक्ति ॥ नव्हे कामक्रोधनिवृत्ति ॥ पटनें परप्राप्तिक दान घडे ॥५६॥ देहाभिमानें भेद-
दृष्टि ॥ पढतां श्रुतिशास्त्राच्या कोटि ॥ परमार्थे सिन नव्हे भेटि ॥ भेददृष्टिं न बचता ॥
॥५७॥ लोकां स्वप्नींचा स्वप्नीं जागा जाला ॥ स्वप्नीं वेदशास्त्र पढिनला ॥ जागा ब्राह्मण-
ता हि असे निजैला ॥ तैसा व्यवहारु जाला शास्त्रज्ञा ॥५८॥ देहाभिमानें सि भेदभा-
न ॥ निःशेष जलवन स्वे जाण ॥ तं वव रिन व्हे निज ज्ञान ॥ अनंत बंधन तो भेदे ॥५९॥
सनकादिकां चि आशंका ॥ घे उनी देवो बोले देखा ॥ वेदविभाग न टका ॥ सकळलो-
कां कृपे तैसा ॥६०॥ स्वयेप्रकाशुनि सकळ भेदु ॥ गर्जत उरितु सा वेदु ॥ भेदु वेदे चि
प्रतिपाद्य ॥ वेदवादु नव्हे मिथ्या ॥६१॥ वेदवचन ते तात्विक ॥ मानावे पै अवस्यक ॥

हेतुसीचसीकवनदेख॥तोवेदुलटिकालणावाकैसा॥६२॥वेदाज्ञेचापरमनेम॥
वेदप्रतिपाद्यक्रियाकर्म॥वेदबळेवर्णाश्रम॥निजस्वधर्मेचालविती॥६३॥वेदु
लणेजोलटिका॥तोवेदबाह्यप्रवर्त्तक॥हेतुचिबोलिविसीदेख॥तोवेदुलटि
काकेविमानु॥६४॥ऐसीमानालआशंका॥तेहिविखिया।मिदेखा॥वेदवादाच्या
विवेका॥विभागनेटकासांगेन॥६५॥अविद्याभेदुसबळज्यासी॥वेदन्यामकुम्या
केलायासी॥मद्रूपीअभेदताज्याभक्तासि॥मीनधासायासीवेदवादु॥६६॥वेदु
तितुकाहित्रिगुण॥अभेदभजनेभक्तनिर्गुण॥यासीवेदाचेन्यामकपण॥नचलेजा
णममाज्ञा॥६७॥रायाच्याजीवलगासेवकु॥यासीद्वारपाळनव्हेन्यामकु॥कारा
सिसीलागल्माराजांकु॥तीसिमानीलोकुप्रधानादि॥६८॥नीजकन्येसीसीक
वीमाता॥लाजधरावीलोकादेखता॥यकांतिमिनल्माकांता॥लाजसर्वथासां
डावी॥६९॥सबळभेदाचेभेदभान॥तयदुर्लंध्यवेदवचन॥अभेदभक्तमासेजा
ण॥वेदविधानत्याबाधिना॥७०॥आपणातोचिअविद्याबाधु॥छेदिल्माबाधि
नावेदवादु॥जेविसुर्यापुढेचांदु॥होयमंदुनीजतेजे॥७१॥श्लोक॥अस्वादा
त्मनोन्येषांभावानांतत्कृतात्मिदः॥गतयोहेतवश्चास्यमय्यास्यग्रहशोच्यया॥२१॥

टिका ॥ गुरुकृपासें जो ज्ञान ॥ त्यासी देहत्वें बाधीत म्हणे ॥ मिथ्याप्रपंचाचें दरुषन ॥
कर्मकर्तेपण त्यासी नाहि ॥ ७२ ॥ अविद्यास्थोतिले वर्णाश्रम ॥ तेथीचें अविद्यक क्रिया ॥
कर्म ॥ तेथील जो वेदोक्त धर्म ॥ तो अविद्या भ्रम अज्ञाना ॥ ७३ ॥ सज्ञान मद्भक्त आचार
श ॥ ते अविद्या निःशेष नाहि ॥ मा वेदविधान ते तेथ पाही ॥ रिघाया काइ कारण ॥ ७४
॥२५॥ आंबा सफळीत जव असे ॥ तव नेटे पाटे राखण बैसे ॥ फळ हाता आल्या आपैसें ॥ ॥२५॥
राखण वायसे राहे ना ॥ ७५ ॥ ते विप्र अविद्येचें जव बंधन ॥ तव वेदाचें वेदविधान ॥
अविद्या नासलिया जाण ॥ विधिने सेखी न संडिजे ॥ ७६ ॥ अविद्या जाउनी वर्त
ता देहि ॥ देहा चि देहत्वे हेतु नाहि ॥ हे न घडे सलणाल काहि ॥ ऐका ते हि सांगेन ॥ ७७
मथास्वप्रदृशोयथा ॥ ६२ ॥ स्वप्नीचें देहादि प्रपंच म्हणे ॥ स्वप्नाचि मासा जि सत्य जाण ॥
जागे होता ते अंतःकरण ॥ संस्कारे स्वप्न दिसता हि ॥ ७८ ॥ स्वप्नी राज्यपद पावला ॥ का
व्याघ्रमुखी सापडला ॥ अथवा धनादिला भुजाला ॥ रत्नपावला अनर्घ्य ॥ ७९ ॥ तेथी
चे सुखदुःख हरिख ॥ जागया सि नाहि देख ॥ ते विसज्ञाना सि अविद्येक ॥ नव्हे बा
धक निजबोधे ॥ ८० ॥ देहि असोनि विदेहस्थिती ॥ ऐस्या ज्या बोधसाधका प्राप्ति ॥
युक्ति ॥ स्वयें सांगे नहलणे श्रीपति ॥ भेदाची उत्पत्ती छेदावया ॥ ८१ ॥ श्लोक ॥ योजा

गरेबहिरनुक्षणधर्मिणोर्थान्मुक्तेसमस्तकरणेर्हदितत्सदृक्षान्॥ स्वप्नेसु
षुप्तउपसंहरतेसएकःस्मरत्यन्वयात्रिगुणवृत्तिदृगिंद्रियेशः॥ ३२॥ टीका॥
तिहिअवस्थाच्यावाटाइ॥ आत्मायेकुचिअसेदेहि॥ तोचिदेहाच्यावाटाइविदेही॥ साक्षि
पाहिसर्वांच्या॥ ८२॥ मीबाळतोचिजालोतारुण्य॥ आताआलोम्हातारपण॥ ऐसा
वयसाच्यासाक्षीपण॥ आपणआपणादेखतु॥ ८३॥ जागृतिसिनानाभोग॥ स
विस्तरभोगीअनेग॥ तोचिस्वप्नामाजिसांग॥ निजहृदइचांगविस्तारी॥ ८४॥ जागृ
तिभोगाच्यासंस्कारु॥ तोचिस्वप्नामाजिसविस्तारु॥ मनोमयविश्वाकारु॥ निज
हृदइवेव्हारुवाढवी॥ ८५॥ गजतुरंगखरनर॥ गीरीदुर्गपूरनगर॥ विशाळसरिता
समूद्र॥ वासनाचेविचित्रस्वप्नदेखे॥ ८६॥ नाहीजागृतीनास्वप्न॥ अंतःकरणाहि
करुनीलीन॥ सुषुप्तीकाळितोचिजाण॥ अहंकारेवीणउरलासे॥ ८७॥ विश्वअ
भिमानिइंद्रियेवृत्ति॥ तेणेतोदेखतसेजागृत्ति॥ तैजसुअभिमानिअविद्यावृत्ति
स्वप्नस्थितितोदेखे॥ ८८॥ प्राज्ञुअभिमानीमूढवृत्ति॥ तोदेखतसेसुषुप्ति॥ येकु
आत्मातिहिप्रति॥ नघडेनिश्चितीत्रिलक्षणाल॥ ८९॥ तिहिअवस्थाचेअभिमानी॥
लक्षणालदेखनेभीन्नतिन्हि॥ तरीयेकुआत्माहृदयेपणी॥ उरलानिदानीतोएका॥ ॥ ९०॥

पहिलें जो कामी आगता ॥ तेणें म्या देखिली स्वप्नावस्था ॥ तो मी सुखें निजला होता
या तिन्हि अवस्था स्वयें जाण ॥९१॥ जेणें जे देखिलें नाहि ॥ तो ते अवस्था सांगेल
काइ ॥ यालागी तिहि अवस्थाचा राइ ॥ आत्मा पाहि अनुस्युत ॥९२॥ जागृति इंद्रि
या देखणेंपण ॥ स्वप्नी देखणें तें तव मन ॥ सुषुप्ति गाढ मूढ जाण ॥ कैचे देखणेंपण
आत्म्यासी ॥९३॥ याहि आशंकेचे वचन ॥ ऐका द्विज होउनि सावधान ॥ मन इंद्रियें जड
जाण ॥ देखणेंपण त्यां कैचे ॥९४॥ जो मनाच्या चाळकु ॥ जो इंद्रियांचा प्रकाशकु ॥ जो
॥२५॥ सुषुप्तिचा द्योतकु ॥ साक्षित्वें एकु तो आत्मा ॥९५॥ म्हणाल सुषुप्ति आत्मा नाहि ॥२५॥
हें बोलणें न घडे कहि ॥ मि सुखें निजलें होतों पाहि ॥ हें कोणत्याचा दाइ जाणवें ॥९६॥
प्रकृति कार्या होनि परता ॥ देहादि अवस्था तें प्रकाशिता ॥ गुण इंद्रियांच्या नियं
ता ॥ जाणता तो आत्मा ॥९७॥ इंद्रियें आत्मा न कहि हा नेम ॥ यांचे सदा येक
देशी कर्म ॥ आत्मा सर्वकर्ता सर्वोत्तम ॥ करुनी निष्कर्म सर्वदा ॥९८॥ मन आत्मा
नव्हे ते ऐक वर्म ॥ संकल्पविकल्प याचें कर्म ॥ आत्मा निर्वीकल्प निरोपम ॥ विश्रा
म धाम जगाचे ॥९९॥ जो सुषुप्ति सुखभोगसाक्षी ॥ जो देखणेंपण तिहि लोकि ॥
तो मी आत्मा गाये कां की ॥ जाणा निश्चंकी निश्चित ॥१००॥ एवं युक्तिचिया विभा

गळिला॥ परमात्मा येकु जो साधिला॥ तो साधकासि उपेगा आला॥ यो गुसिद्धि
नेला तेणे बळें॥४॥ श्लोक॥ एवं विमृश्य गुणतो मनस स्त्र्यवस्था मन्मायया म
यि कृता इति निश्चितार्थः॥ संछिद्य हार्दमनुमानसदुक्तितीक्ष्ण ज्ञाना
सिना भजत माखिलसंशयाधिं॥२५॥ टिका॥ व्यासांगीतला ज्या युक्ति॥ ज्या
का श्रुतिशास्त्रार्थसंमति॥ त्या विचारें निपरमार्थ गति॥ संसार गुंतिउगवावी॥२॥
संसार गुंतिसी कारण गुण॥ गुणावस्थित्या पिले मन॥ त्या सि माझि माया मूळ ज्ञा
ण॥ ज्या केले आवरण मास्तेघि॥३॥ माझि माया मासे निसबळ॥ त्या मजचि आवरि
ले तत्काळ॥ जैसा डोळाचे चिडोळा सबळ॥ गोटे निपडळें हो निठाके॥४॥ का पूर्णचंद्र
अति निर्मळ॥ तेथे पृथ्वी बिंबली सकळ॥ तेणे सलंछन चंद्रमंडळ॥ लोक सकळ देख
ती॥५॥ पृथ्वी सि चंद्रासि अंतर॥ विचारिता तव दुरंतर॥ मिथ्या बाधिला रजनी
कर॥ ते लोक साचार मानीति॥६॥ या परी माया मासा ठाइ॥ आतळली हि नाहि का
हि॥ मिथ्या आभासे लोक पाहि॥ तिच्या ठाइ भुलले॥७॥ तेना थिली गुणावस्था॥
अहंकर्तु हे घेतली माथा॥ तेण विषये भोग अवस्था॥ वासना युक्ता वाढल्या॥८॥
एवं त्रय देहबंधन॥ मिथ्या जिवत्वेला गले जाण॥ त्याचे करावया छेदन॥ मास्या यु

क्तिज्ञाणविवराव्या ॥९॥ करितायुक्तिचाअनुमान ॥ तेणेअनुमानीकहोयज्ञा-
ण ॥ नतुटेअविद्याबंधन ॥ यालागीसाधुसज्जनसेवावे ॥१०॥ साधुमाजिसाधु
संपूर्ण ॥ सेवावेसद्गुरूचरण ॥ तेणेनिरसेभवबंधन ॥ साधुसज्जनसद्गुरु ॥११॥ सा-
साधुचियासद्युक्ति ॥ अर्थउपदेशुकरिती ॥ तेणेहोयस्वरूपप्राप्ति ॥ जोयुक्ति-
चाहातिहातवसी ॥१२॥ तेहिनैराश्यवैराग्यसाहाणे ॥ लाउनिसत्तेजशास्त्रकर-
णे ॥ धृतिच्याधारणाहृढधरणे ॥ सावधपणेनिशंक ॥१३॥ शास्त्रासिआणिआ-
॥२६॥ पणा ॥ येकपणाचिधारणा ॥ हृढसाधुनिसाधना ॥ देहाभिमानाछेदावे ॥१४॥ ॥२६॥
जोसकळसंशयाचाकंदु ॥ जेणेदेहदुःखाचाउद्बोधु ॥ ज्याचेनिसदाविषया-
छंदु ॥ जोकामक्रोधुपोषकु ॥१५॥ जोवाढवीतिन्हीगुण ॥ जोभुद्वासिआणी-
जीवपण ॥ ज्याचेनिसंगेजन्ममरण ॥ दुर्निवारजाणलागले ॥१६॥ जोसकळा-
अनर्थाचादाता ॥ ज्याचिलवेवाडकन्यामममता ॥ यासिवाढवीमायामाता ॥
तीच्यासत्ताहादादुगा ॥१७॥ तेथशास्त्राचेनिलखलखाटे ॥ राहोनियानेटेपा-
टे ॥ समरंगणीसुभटे ॥ घावोयेणनेटेहानावा ॥१८॥ येकेचिघायेजाण ॥ माया
ममताअभिमान ॥ त्रिपुटिचेहोयछेदन ॥ येणबळेजाणछेदावा ॥१९॥ भोग्य

भोग्य भोक्ता ॥ कर्मकार्यकर्त्ता ॥ ध्येयध्यानध्याता ॥ त्रिपुटित्वत्ता छेदावी ॥ २० ॥ अ
हंकोहंसोहंस्वभावे ॥ हा हि छेदुनी अहंभावो ॥ साधका निजपद दिठावो ॥ ब्रह्म
स्वमेवो होउनी रेले ॥ २१ ॥ लगाल संगता जो प्रकारु ॥ तो शब्दज्ञाण वेव्हारु ॥ बो
लाया कडकडा रथोरु ॥ कैसेनि अहंकारु मारवे ॥ २२ ॥ शब्दमात्रे अभिमान ॥ जरी
पावता निर्दळन ॥ तरी कां पावि द्दुजन ॥ अभिमानमग्न होताती ॥ २३ ॥ अभिमानु
सन्मुखवरी सत्ता ॥ तरि धावो निकरुये घाता ॥ तो अतवर्म जि सर्वथा ॥ शब्दे अहंता म
रेना ॥ २४ ॥ घडे अपरोक्षसाक्षात्कारु ॥ तो शब्दमात्रे न व्हे प्रकारु ॥ ऐसा आशंकेचा
विचारु ॥ ऐकोनि निर्धारु सांगेन ॥ २५ ॥ श्री ॥ भजंतमा ॥ ० ॥ जो अनन्यभावे मासि
भजन ॥ सर्वदा करी सावधान ॥ कां सद्गुरुचे श्रीचरण ॥ मद्भावे जाण जो सेवी ॥ २६ ॥
भजआनिसद्गुरुमूर्ति ॥ भेदु नाहिं गा कल्पांति ॥ येणे अभेदभावे जे भजति ॥ तेज्ञा
णपावति सहजचि ॥ २७ ॥ ऐसा सिस्वभावे भजनस्थिति ॥ ज्ञाणरकुरुषाचि होय प्राप्ति
सहजेचि सांपडे हाती ॥ ज्या शास्त्र दिठि कां वुकापे ॥ २८ ॥ ज्या शास्त्राच्या धाकाभेणे
मायाममता अभिमाने ॥ सांडोनिया जिवपणे ॥ समुब्र जाणपवालि ॥ २९ ॥ हाणामा
पुरता घावो ॥ अहंममते सिना हियावो ॥ अविद्येचाहि अभावो ॥ आपभयेपा होआ

पणाचि ॥ २० ॥ सद्भावे जे जे मासि भजन ॥ करिताये वाढे होये ज्ञान ॥ येथे आशंका करी
लमन ॥ कोटे भजन करावे ॥ २१ ॥ तुसे स्वरूप अंतर्य जाण ॥ अतिसुक्ष्म आणि
निर्गुण ॥ तुज भजावा कोण स्थान ॥ आह्मासि जाण कव्हेना ॥ २२ ॥ ऐसे केलीयां
जरी मन ॥ तरि ऐका सावधान ॥ अतिसुगम भजनस्थान ॥ मी सांगेन ते ऐका
॥ २३ ॥ नुलंघिता पर्वतकोटि ॥ नरिघता गिरीकपाटि ॥ दुरी न करिता आटा
टि ॥ जे स्थान निभेरिसदा मासि ॥ २४ ॥ भजनस्थान नीरोपम ॥ जेथे मी वसे पुरु
॥२८॥ षोत्तम ॥ प्राप्तिलागी अतिसुगम ॥ विश्रामधाम भक्ताचे ॥ २५ ॥ सर्वसुखाच्या ॥२८॥
आराम ॥ नीजहृदई मी आत्माराम ॥ सर्वदा असे सम ॥ भजावे सप्रेम ते ठाइ ॥
॥ २६ ॥ आदिब्रह्मा अंति मशक ॥ सर्वांचे हृदई मि येक ॥ ऐसे पाहे तो सभाग्य
लोक ॥ हे भजन चोखमस्थापि ॥ २७ ॥ ज्या मज हृदयस्थाचे दिप्ति ॥ मन बुध्या
दिके वर्त्तताति ॥ ज्या माझिये स्फुरणे स्फुर्ति ॥ लाएण विषत्ती पाया लागे ॥ २८ ॥
त्या मज हृदयस्थाचा ठाइ ॥ भजन सीव्ह कोन्हीच नाहि ॥ सीनता बाहरु उपाइ ॥
जन अपाइ पडताती ॥ २९ ॥ ऐसा तु सदैव कोन्हीयेकु ॥ नीजभाग्य अयुंत चोखु
मज हृदयस्थाचा विवेकु ॥ करुनि नीश्चंकु मद्भजनी ॥ ३० ॥ करिता हृदयस्थाचे भ

जन॥ मासेपावेतो निजज्ञान॥ वैराग्ययुक्त संपूर्ण॥ जेज्ञानिपतन रिघेना॥६१
ज्याज्ञानाभेनेजाण॥ धाकेचिपळे अभिमान॥ तेमित्र्रापुलेसाक्षीदेज्ञान॥ हृदय
स्थाचे भजन सदा करिती॥६२॥ ज्याज्ञानाचियेज्ञाणसिद्धि॥ अखिळजातिआ
धिव्याधी॥ संशयपळतीत्रिशुद्धि॥ भक्त निजपदीपावती॥६३॥ सबळबळेसुनटे
शास्त्राचे निखळखरवाटे॥ संशयोछेदावाकडकडाटे॥ हेम्यानेटेपाटेसांगितले॥६४
यावरी ऐसेगमले चित्ति॥ संसाराचिसत्यप्राप्ति॥ यासीशास्त्रघेउनी हाति॥ कोणेयु-
क्तिछेदावा॥६५॥ तरि संसार तितुकी भ्रांति॥ हे चिसांगावया दृष्टांति॥ पुढिलश्लो
काचिश्लोकोक्ति॥ स्वयेश्रीपतिसांगतु॥६६॥ श्लोक॥ दृश्यतेवि भ्रममिदं मनसो
विलासं दृष्टं विनष्टमतिलोलमलातचक्रं॥ विज्ञानमेकमुरुधेवविभातिमा
यास्वप्नस्त्रिधागुणविसर्गकृतोविकल्पः॥२७॥ टिका॥ देहादि अहंकारप
र्यंत॥ पिंडब्रह्मांडजे भासत॥ ते मनोमात्रविलसीत॥ मिथ्याभूतसंसार॥६७
जैसे स्वप्नी निद्रमाजिमन॥ स्वयेहोयत्रिभुवन॥ तैसेचि देहीदिर्घस्वप्न॥ अवि-
द्याजाणविकाशे॥६८॥ आणजासोनीआणदेखती॥ त्यानाव आभासुह्मणती
शुक्तिकेमाजिरजतभ्रांति॥ दोरातेह्मणतीमहासर्पु॥६९॥ सुर्याचेकिरणनिख

य॥ तेदाइदेखतीमृगजळ॥ तोसिंधुद्रवस्तुजेकेवळ॥ तोसंसारुबरवळलए॥
नाति॥५०॥ याआरोपासिअधिष्ठान॥ मिथ्यिसाचारआसेआपण॥ जेविकांको
लिताचेकांकण॥ अग्नित्तेजेजाणआभासे॥५१॥ आलातचक्रीचानिर्धार॥ अ
ग्निसत्यमिथ्याचक्र॥ तेविनिर्धारितासंसार॥ ब्रह्मसाचारनवमिथ्या॥५२॥ तेथे
अधिदैवअधिभूतिक॥ अध्यात्मिकादिसकळिक॥ आलातचक्राच्याएसेदे
ख॥ त्रिगुणमायिकपरिनामु॥५३॥ कोलिताचेनिभ्रमेभासे॥ भ्रमनवळत्तेचक्र॥
॥२९॥ दिसे॥ क्षणादिसेक्षणनासे॥ तैसाअसेहासंसारु॥५४॥ जवभ्रमनाचेदृढपण ॥२९॥
तवकोलिताचेकांकन॥ भ्रमनगेलियाजाण॥ कांकनपणआसेना॥५५॥ तेविज
वजवभ्रमुअसे॥ तवतवदृढसंसारुभासे॥ भ्रमुगेलियाआनयासे॥ संसारुन
सेपाहातांहि॥५६॥ मिदेहोमासेकलत्रपुत्र॥ हेभ्रमाचेमुख्यसूत्र॥ तेनखेदि॥
तापामर॥ मुक्ताहंकारमिरवति॥५७॥ एवंमायामयसंसारु॥ ऐसाजाणोनी॥
निर्धारु॥ तेथीलसांडोनीआदरु॥ उपरमप्रकारुसांगतु॥५८॥ श्लोक॥ दृष्टित
तः प्रतिनिवर्त्यनिवृत्ततृष्णस्तूष्णींभवेन्निजसुखानुभवोनिरीहः॥ संदृश्यते
क्वचयदिदमवस्तुबुद्ध्यात्यक्तंभ्रमायनभवेत्स्मृतिरानिपातात्॥ ३५॥

पुर्वील्या मज जन परिवारि ॥ सहजे निर्मळ जालि से दृष्टि ॥ मिथ्या संसारीक त्रिपुटि ॥
हा निर्धारु पोटि दृढ जाला ॥५९॥ तेथ संसारीक त्रिपुटि ॥ सांडुनी उपरति ताटष्टि ॥ मज
हृदयस्थे सि होय भेटी ॥ जेवी सुवर्णे दृष्टि अळंकारु ॥६०॥ तेथ दृश्य दृष्टा दर्शन ॥ मो
डुनी त्रिपुटिचे भान ॥ ते धिधारणा ते धिध्यान ॥ तेथ समाधान धरावे ॥६१॥ ते चि आं
गे होआवया आपण ॥ सांडावी सकळ तृष्णा ॥ वाचे धरावे महामौन ॥ देहचेष्टा
जाणा आवरावया ॥६२॥ सांडावी वेदशास्त्र विसृती वाड ॥ सांडावी वाग्वाद बडब
ड ॥ भगवद्भावे धरावा दृढ ॥ जेणे आशेचे बुड समूळ छेदे ॥६३॥ कायावाचा आ
णि मन ॥ दृढ आवरावे आपण ॥ तुटो न द्यावे अनुसंधान ॥ सदा सावधान नीज
रुपी ॥६४॥ ते स्वरूप स्फुरविला धल्या जाण ॥ देहाचे स्फुरेना देहपण ॥ अहंकारेसि
मावळले मन ॥ स्वानंदे पुर्ण वोसंडे ॥६५॥ तेथ सन्मुख वना पारि मोरे ॥ येकपणना
दुसरे ॥ देवो भक्तु हे हि नुरे ॥ सुखे सुख भरे सुखरूप ॥६६॥ मी येकु सुखरूप आहे
ह्वे गवे पण टावे नोहे ॥ येणे आत्मानुभवे राहे ॥ येवा दिप्राप्ति होय मद्भक्ता ॥६७॥
लक्षणा लक्ष्याच्या परिपाकासी ॥ पडला असे तळ अहर्निसि ॥ हे हि न घडे गा तयासी ॥
सांडुनि हेतु सीदेहि वर्त्ते ॥६८॥ तो हि प्रारब्धाचे निबळे ॥ आहार निद्रादिक बळे मे

के।देहिचिकर्मेंकरितासकळे।सर्वथानातळेदेहबुद्धि।६९।दंडुकादेनिनेलिया।
कुंभार।पहिलाभवंडिचक्रफिरे।तेविप्रारब्धाचेनिसंस्कारे।कर्मानुसारेदेह।
वर्ते।७०।कुल्लाळचक्रीबैसलीमासी।नहालतभवेचक्रासरिसी।कीफिरेहल।
णतितीसि।तेविमुक्तासिदेहकर्म।७१।यापरिदेहकर्मीवर्तता।ज्ञातानह्मणे।
अहंकर्ता।जेविवाराच्यास्वभावता।दिसेचपळतागगनितयजि।७२।जेविका।
पुरुषासवेछायाअसे।परितेछायसीपुरुषनबैसे।तेविज्ञात्यासवेदेहदीसे।
।।२२।। परितोदेहदोषमैळेना।७३।निळछायसीबैसोजातां।छायाचिपळेतवत्ता। ।।२२।।
तेविमज्ञक्तिमायापाहतां।मायास्वभावतामिथ्यलेपळे।७४।होकामुक्ताप्र।
काचीमाया।भ्रमेसर्परूपभासलीडोळा।तेचिभ्रमंतिघालीतागळा।नुपजे
कांटाव्यासर्पभयाच्या।७५।तेविअधमाउत्तमायोनि।कावंद्यनिंद्यजेजनि।
तेमिचिह्लणतान्हाणालि।धंकानमनीमनीदेहमिथ्यहो।७६।यापरितेअति।
सज्ञान।जाणोनिदेहाचेमिथ्याभान।देहकर्मीवर्ततोजाण।देहाचेदेहपण।
स्फुरेना।७७।तोदेहोसर्वांगीताडिता।कारकव्याघ्रादिफाडिता।अथवाअ।
ग्निमाजिधडाडिता।यासीदेहअहंतास्फुरेना।७८।आपुलीछायादेखिली

सुखि ॥ तिल्हा गीयुरुषनत्वमवी ॥ तेविदेहाचिहोताहोवि ॥ सातानडंडवीनिज
बोधे ॥ ७९ ॥ लवणलदेहसंगेवर्त्तता ॥ केवीबाधिनादेहअहंता ॥ सांडोनीआंगीची
क्षारता ॥ लवणवर्ततात्तरकैसे ॥ ८० ॥ हींगुसांडुनीआपुलीघाणी ॥ केवीराहेसुगंधप
णी ॥ निःशेषसांडेनिआंगीचेपाणी ॥ केवीकेवीपणतरकैचे ॥ ८१ ॥ नजुंस्रेलणो
नीररणीरिघता ॥ जेविकाधायवाजतिमाथा ॥ तेविदेहसंगेवर्तता ॥ देहअहंतासो
डिना ॥ ८२ ॥ येवीखिरएकासावधान ॥ त्यायासीदेहाचेबाधितभान ॥ तेथेस्फुरेजो
अभिमान ॥ तोभर्जितजाणबीजजैसे ॥ ८३ ॥ भर्जितबीजजेजाण ॥ होसकेक्षुधाह
रण ॥ परिकरिताबीजारोपण ॥ अंकुरणयानाही ॥ ८४ ॥ चित्रामाजिव्याघ्रदीसे ॥
परिबाधकहयासीनसे ॥ तेविभर्जितअभिमानशेषे ॥ बाधानसेत्यायासी ॥ ८५
चित्रीच्याव्याघ्रासीजाण ॥ निःशेषनाहीवाघपण ॥ तेवीमुक्ताच्यादेहासीजाण ॥
देहपणअसेना ॥ ८६ ॥ दृढरसावल्याचैतन्यघन ॥ स्वरूपीवृत्तीहोयेनिमग्न ॥ तेंव्हा
दिसतेहिभर्जितभान ॥ तेहिस्मरणनिमाले ॥ ८७ ॥ ऐसीभावल्यासरती ॥ त्या
सासीवर्त्ततीस्थिति ॥ स्वयेसांगतुश्रीपति ॥ यथानिगुतिनिजबोधे ॥ ८८ ॥ सर्वा
कर्मीवर्त्तताजाण ॥ देहाचेस्फुरेनादेहपण ॥ तेमुख्यसमाधिलक्षण ॥ स्वयेश्रीह

स्वसांगतु ॥ १८ ॥ श्लोक ॥ देहंच नश्वरमवस्थितमुत्थितं वा सिद्धो न पश्यति य
तोऽध्यगमत्स्वरूपं ॥ दैवादुपेतमुत दैववशादपेतं वासो यथा परिकृतं मदि
रामदांधः ॥ ३६ ॥ टिका ॥ ज्या देहाचे निमज्जने ॥ मासे मुद्धस्वरूप पावणे ॥ त्या देहा
सि विसरिजे तैसे ॥ मी मात्रपणे देखणा ॥ २० ॥ जे विका मांब्याचे घोडे ॥ जेणे आणिले
नीजधामा रोकडे ॥ ते आहे कि गेले कोणिकडे ॥ हे स्मरेना पुढे तो जैसा ॥ २१ ॥ हो का
मेरा वया भ्रतारासी ॥ सर्वे मजुर आणि विश्वासी ॥ तेप ती सिप कुडल्या राणि वसी
॥३०॥ सामजुरासी विसरली ॥ २२ ॥ का जो दैवयोगे पालखिचढे ॥ तो पुर्वील तुरके मोच ॥३०॥
डे ॥ आहे ती की गेले कोणीकडे ॥ हे स्मरेना पुढे तेणे हरीखे ॥ २३ ॥ हो का बहु का खेप
लिजैसी ॥ भ्रतारमिनल्या निजसेजेसी ॥ ते निःशेष वीसरेल्या जैसी ॥ देहा स्थितेसी
दशा जाली ॥ २४ ॥ त्या देहपरत्याचे सुख भोगि ॥ पारके देखता लाजउदि ॥ ते विदेहाचे भा
न हैत रही ॥ मद दैव्य पुष्टी देह केचे ॥ २५ ॥ एवं पावो निमात्र्या स्वरूपासि ॥ स्वानंद
पूर्ण साधकासि ॥ सुखे सुखस्वरूपता जाली ज्यासी ॥ निजदेहासी विसरोनी ॥ २६ ॥
मग उरिले की बैसले ॥ चालतें की राहिले ॥ आगते की नीजले ॥ हे स्मरण एरले दे
हाचे ॥ २७ ॥ हे धाले की भुकेले ॥ हिंवसे की तापले ॥ प्याले की तान्हेले ॥ स्मरेनातो ॥ ॥ २८ ॥

हेयेथेकीतेथे।मुकेकीबोलते।होतेकीनव्हते।स्मरेनातो॥५९॥हेवोविल्लेकीसावि
वे।चोखटकीमैळे।डोळसकीआंधळे।स्मरेनातो॥६०॥हेआलेकीगेले।होतेकी
केले।जालेकीमेले।स्मरेनातो॥१॥हेबाळकीप्रौढ।मोटेकीरोड।हळुकीजड।स्म
रेनातो॥२॥हेखोटेकिनुद।टाइकीकुटाइ।आहेकीनाही।स्मरेनातो॥३॥हेज
नीकीवनी।अथवानिरंजनी।जपीकीध्यानी।स्मरेनातो॥४॥हेमंत्रीकीतंत्री।
तिर्थीकीक्षत्री।इष्टाकीमुत्री।स्मरेनातो॥५॥हेसुजनीकीदुर्जनी।वंदीकीवि
मानी।मंदिरीकीमसनी।स्मरेनातो॥६॥हेगजीकीतुरंगी।अंगणासंभोगी॥
खरीकीउरगी।स्मरेनातो॥७॥हेकाशीकीकैकटी।नरकीकीवैकुंटी।घरिकीक
पाटी।स्मरेनातो॥८॥हेपुजिलेकीगांजीले।धरिलेकामारिले।देहान्वेयकाहि
केले।स्मरेनातो॥९॥मिष्टपध्रायनावरी।कीमातांगाच्याघरी।कीबैसलोसुखा
वरी।हेस्मरेनातो॥१०॥ऐसीत्याच्याचीनिरानिमानता।मासेनिनसंगवेतव
ता।जेपावलेमासिसायुज्यता।साचिकथानबोलवे॥११॥जेथेवेदामौनपडे॥
स्वरवणेसिवाचाबुडे।त्यासंताचेपवाडे।मासेनहिनिवाडेनसांगवती॥१२॥ऐ
कोनिसद्भावाचिस्थिति।तुम्हासीऐसेगमलेचित्ती।केवळजडमूढजालोप्रा

सि॥ येकि हि स्फुर्ति स्फुरेना॥१३॥ जैसा केवळ पाषाण॥ तैसे जाले अंतःकरण॥
येक हि स्फुरेना स्फुरण॥ ज्ञातेपण घडे कैसे॥१४॥ ऐसी धरीला आशंका॥ ते
वि रिविसावध ऐका॥ ज्ञान अज्ञान भुमीका॥ आतर्क्य लोका निश्चित॥१५॥ के
वळ जे शुद्ध ज्ञान॥ आणी जडमूढांश अज्ञान॥ दोहीची दशा समान॥ तेथील
हीखु न मी जाणे॥१६॥ नीबिड दाट ला आंधकारु॥ सामाजिका जवाचा डोंगरु॥
॥२१॥ तेथे आंधळ्या आला विभागकरु॥ तैसा विकार अज्ञाना॥१७॥ शोधाव्या आ
ध्यात्म ग्रंथ भले॥ आंध मुका हाती दिधले॥ ते ऐके देखे ना बोले॥ तैसे जड हे ज्ञा ॥२१॥
ले अज्ञाना॥१८॥ ऐसी अज्ञानाची गती॥ ऐका सज्ञानाची स्थिती॥ आपरोक्ष सा
क्षाकार प्रतिती॥ देही वर्त्तति विदेह ते॥१९॥ जेवी कार ले आणी गारा॥ दोहीच्या
सारिखा उभारा॥ मोल बेचु नी नेति हिरा॥ फुकट गारा न घेती॥२०॥ जैसे कणआ
णि फलकट॥ दोहि सी बाद येक वाट॥ तैसे ज्ञाना ज्ञान बिकट॥ दिसे समसकट
सारिखे॥२१॥ जेवी कार खरे कुडे नाने॥ या हाता दिसे सारिखे पणे॥ खरे पारखु
नि घेती देखने॥ मुर्खी नाडने तेराड॥२२॥ ते विज्ञाण ज्ञाणा चि पेर॥ तैसे ज्ञानी
दीसे येक राय॥ तेथ अनुभवी चुकत्या बाय॥ पाखांड उद्धट आंगी वाजे॥२३॥

यालागीं मद्भक्तिपासीं आलें। जें माझ्या विश्वासा तें केलें। त्या सिघ्रा निजस्वरूप
आपुलें। स्वरें दिधलें प्रतिशुद्ध ॥२४॥ माझ्या नामविश्वासासाटीं। प्रल्हाद दुर्द-
पायविटीं। निघतां मुक्ति लागे पाठीं। विश्वासें भेटी माझ्या स्वरूपीं ॥२५॥ पावोनी
माझ्या निजस्वरूपासी। तेथ तें जालें मद्भावेंसी। जेवीं लवन मिनल्या जळासी।
लवणपणासी मुकलें ॥२६॥ तेथ मी येक लवण। हे हि विराली आठवण। स्वयें स-
मुद्र जालें जाण। तें विसह्लानमहद्व ॥२७॥ ऐसें पावोनी माझ्या स्वरूपासी। वीसर-
ले देहाभिमानेंसी। जालें चैतन्यघन सर्वांसी। आनंदसमरसीं निमग्न ॥२८॥ जे
विदेहीं सर्पु उपजला। नांदे नीस्वयें निमाला। तो दोरें ना हिंदरें खिला। तैसा जा-
ला देहभावीं मुक्त ॥२९॥ तेंव्हा मी तुं हे आठवण। आठवितें आहे कोण। विरोनी गे-
ले अंतःकरण। आपण्या आपण विसरला ॥३०॥ तेथ केंचा स्वर्ग केंचा नरक। केंचे चो-
ख केंचें वोख। केंचे चतुर्दश लोक। ब्रह्म येकयेकलें ॥३१॥ केंचें पवीत्र अपवीत्र। केंचे
तीर्थ केंचें क्षेत्र। केंचा वेदु केंचें शास्त्र। ब्रह्म स्वतंत्र अद्वये ॥३२॥ तेथ केंचा उत्पत्ती-
विनाशु। केंचा वैकुंठ कैलासु। केंचा ब्रह्मा री ह्लुमहेषु। येकु अविनाशु उरलासे।
॥३३॥ तेथ केंचा बोधु कैंचि बुद्धि। देवपण बुडालें त्रिशुद्धि। लाजा निमाली मोक्ष-

सीद्धि॥ केंचाक्षिराब्धीशेषशाइ॥ २४॥ तेथेमाझिहि भगवंतता॥ हरपोनिजाय॥
तवत्ता॥ प्रणवाचा बुजलामाथा॥ ऐसीसायुज्यतापावले॥ २५॥ यालागीदेहाचे
केवडेंरले॥ अथवाआलेकागेले॥ हेस्फुरेनाजेबोलिले॥ तेविवादकेलेयारिती
॥ २६॥ अविद्याकारणदेहकार्य॥ तेअविद्यानासोनीजाय॥ कारणनासल्या॥
कार्यराहे॥ हेनघडेपाहेंह्मणोनि॥ २७॥ वृक्षसमुळीउपडिलाजाये॥ सारद्रता
तकाळनजाये॥ पत्रफळपुष्पसारद्रराहे॥ शुष्कहोयअतिकाळे॥ २८॥ तेविअ
॥ २२॥ विद्यानासोनिजाये॥ भोगानुरूपदेहउरेराहे॥ तेणेज्ञातावर्त्तताहे॥ नीजदेही ॥ २२॥
पाहेविदेहत्व॥ २९॥ ह्मणालवाढवितावाडेकोडे॥ प्रतिपादितासुखवाडे॥ रा॥
खतरारखतादेहपडे॥ प्रत्यक्षलोकडेदिसताहे॥ ३०॥ ज्याचेदेहासिदृष्टनव्हे॥
तरितेतत्काळचिपडावे॥ वाचलेअसेकोणेन्यावे॥ ऐसेकाहिविवेकआल॥
॥ ३१॥ ज्याचेदेहतोनपुसेयाति॥ तरितेदेहविकर्मीवर्त्ती॥ ऐसीअशंकातुमते॥ ए
कासावचित्तसांगेन॥ ३२॥ देहाचेउत्पत्तिस्थिति निदान॥ पुरुषासिनस्पना
हिज्ञाण॥ यासिअदृष्टचिप्रमाण॥ दैवयोगेचवर्त्तनदेहाचे॥ ३३॥ दैवादुपेतमथ॥
दैववशादपेतं॥ ३४॥ उरनेकाबैसने॥ तेदेहासिदैवगुणे॥ अदृष्टगतिघेनेदेने

खाणें जेवणें अरखे ।।४४।। स्वदेशी कां परदेशी । अहव नेत्तसे देहासी । स्वर्गनर
क भोगासी । अरखे देहासि उपजली ।।४५।। एवं स्नान हाणी मृत्यु । देहासि अखं ।
डपसे लेतु । ज्ञाता देहसी आलिप्तु । जैसा घटातु चंद्रमा ।।४६।। जैसी छाया पुरु
षा सरीसी । तैसी काया सज्ञानासी । ते राहिली असे अहंत्यापासी । निजकर्मासी भो
गाव्या ।।४७।। जन्मु निछाया सरीसि सवाटे । माझिरे सी अहंता न चटे । तैसे चि देहज्ञा
त्याकडे । मिळणी नीपुढे येवोंचि न सके ।।४८।। सदा छाया सरिसी असे । परि कोटे अ
से कोटे वसे । हड्या घितो चिनपुसे । देहाचे तैसे वर्त्त न जाले ।।४९।। छाया उछेपरी
पडो । कां पाल किमाडि चढो । पुरुषासि सुखदुःख न जोडे । ज्ञात्यासी तेणें पाडें देह
भोग ।।५०।। येथ वरि निजदेहासी । कैसे निर्वासस्र पडिला त्यासि । एकात्या हि अ
भिप्रायासी । दृष्टांतें सि सांगेन ।।५१।। जो मोले मदिरा पेउनि ठाये । तो तेणें मदें नाचे
गाये । देहवंतु देहची सरोणि जाये । वस्त्र नाहि आहे स्मरे ना ।।५२।। हातव ब्रह्म
रसु प्याला । ब्रह्मानंदें तरस जाला । देहो जाला कि मेला । आट उरेला तेणें मदें ।
।।५३।। एवं देहाचे भरण पोषण । जन्म अथवा मरण । तें दैवयोगें जाण । ते चि निरो
पण हंसु बोले ।।५४।। श्लोक । देहोपि दैववशगः खलु कर्म्म यावत्स्वारंभकं प्रति

समीक्षतएवसास्तु:॥ तंसग्रवंचमधीरूढसमाधियोगः स्याप्रंपुनर्मनजते॥
प्रतिबुद्धवस्तु॥२७॥ टिका॥ जितुकेदेहाचेवर्त्तन॥ तितुकेअदृष्टास्तवजाण
अज्ञानासिदेहाभिमान॥ यातेसज्ञाननधरिती॥५५॥ जैसेअदृष्टपुर्वसंचित॥
तैसादेहउपजेतेथ॥ सावेवप्राणेसहीत॥ असेवर्त्ततजवदैव॥५६॥ सणालदैव॥
योगेदेहिअसता॥ अवस्यवाटेलदेहअहंता॥ तेवीयेकउगमनेमार्गस्था॥ येर
येराञ्चाव्येथाभोगिती॥५७॥ लवणाञ्चामिळनीपाणी॥ होउनियाकेखारवणि॥
॥३३॥ तेयिज्ञाताहिदेहत्वाभिवणी॥ देहाभिमानीहोइल॥५८॥ जेविलोहसंगाचिये॥ ॥३३॥
प्राप्ति॥ दुर्धरुअग्निघनावरिघेति॥ तेविदेहाचियेसंगती॥ ज्ञातेभोगितीसुख
दुःखे॥५९॥ एसाकल्पालअभिप्रावो॥ तोसज्ञानासिनघडेभावो॥ तिहिनिवडु
नियाअहंभावो॥ चिदानंदेपाहोसमाधिस्त॥६०॥ आधीरूढसमाधीयोग॥
हेमुवीचेपदअभंग॥ येणेसमाधिअतिनिर्व्यंग॥ साधीलिचांगनीजबोधे॥
॥६१॥ तरीसमाधीतेकेसिअसे॥ तरस्थकाय्याच्यापरिदिसे॥ किसमाधिस्थ
केवळपिसे॥ अथवाअसेसज्ञानु॥६२॥ तेसमाधीचीलक्षणे॥ एकासांगेनसंपू
र्ण॥ देहिअसोनिविदेहबंधन॥ नाहिआइकनसज्ञान॥६३॥ केवळताटस्था

नावसमाधी॥ लागतांज्याचेंचित्तकल्पीनुठी॥ तेसमाधीनव्हेत्रिपुटी॥ पुटि
तेंसंधीअसेवर्तती॥६४॥ निराभिमाननिरावधी॥ त्यानावअखंडसमाधी॥ प
रिकाष्टातेंत्रिपुटी॥ नव्हेसमाधीसर्वथा॥६५॥ तारस्थाचिसमाधीसाचे॥ जेमा
नितीयासिस्वरूपाचे॥ ज्ञाननाहिंनिश्चयाचें॥ अनुमानाचेंबोलणें॥६६॥ प्रचं
डआघातांआंगुळी॥ तत्काळतारस्थताबाणली॥ तरीकायतेणेंजाली॥ सहजचि
नलीसमाधीयासि॥६७॥ योवाळनीचियाआस्था॥ बहुरूपिसोंगसंपादितां॥
वायुस्तंभलाअवचिता॥ तेणेंतारस्थताबहुकाळ॥६८॥ परीवासनाजंवउर
लीआहे॥ तवसमाधीकेसेनिहोतआहे॥ सावधहोतांचिलणेंकाये॥ येघातेंचे
रायेनचितत्यावे॥६९॥ सर्वसंकल्पाचिअवधी॥ त्यानावनिर्विकल्पसमाधी॥
सकळशास्त्रहेचिप्रतिपादी॥ समाधित्रिपुटिह्यानांव॥७०॥ सापुआत्मासे
चिप्रती॥ तटस्थहोयसकळवृत्ती॥ तेसीजालियातटस्थस्थिती॥ नव्हेनिश्चि
तीतेंसमाधी॥७१॥ अकस्मातअवचिता॥ घवकरीसस्वरूपदेखतां॥ आश्चर्ये
जालीतटस्थता॥ तेथजाणावितर्कतावृत्तिआहे॥७२॥ स्वरूपदेखतांप्रथमदृष्टि॥
नसंवरतुविस्मयोउठे॥ तोहिजिरउनियापोटीं॥ दशाजेउरेतेंसमाधी॥७३॥ निः

शोधकल्पना जेथ वीरे। तेथ विस्मयो कोटे स्फुरे। सुक्ष्मकल्पना थावरे। तेणे बोधरे
विस्मयो॥७४॥ जेथ साचार ब्रह्मप्राप्ति होये। तेथ देहचि स्फुरोन ठाये। तेह्वा तेर
सुक किचालता हे। हे देखणे होय पुढिलाचे॥७६॥ एवं देहचि जेथे मिथ्यापणे। हा
चिकवण लक्षील क्षणे। हो कां मग जकिचे निनाहाणे। जे विका नीवणे सद्ज्ञानि॥७७॥
मिथ्या देहासि तारस्थता। जात्मा मानावी समाधी वस्था। ऐसी लक्षणे सरसमा
निता। एकले तसतापरिक्षक॥७८॥ हो कां स्वप्नीच्या सज्ञानासी। तारस्थ मुद्रा ला
गल्या सासी। जरी मान्यु जल्मा स्वप्नीच्यासी। तरी जागरति सी नाहि आल्या॥
॥७९॥ हो कां स्वप्नीचियालोका प्रति। थोर जाली समाधी चिरव्याति। तरी नाहि
आला तो जागरति। जाणावा निश्चिती निद्रितु॥८०॥ ते वितारस्था नाव समा
धी। ते अविद्या स्वप्न मुर्छासिद्धि। परिस स्वरूप प्रबोधी। जागाति शुद्धि ना
हि जाला॥८१॥ जो जागा होउनि स्वप्न पाहे। तो मिथ्यत्वे देखतु आहे। सातु आ
पुल्या देहा सत्य काय। मा तारस्थ राहे तेटाउ॥८२॥ जो जागा होउनि तरसता। स्व
प्न देहासी तारस्थता। सा क्षेपपुर्वक लाउ जाता। ला जे परी आधीकता दशा
नगणी॥८३॥ जो जागा होउनी स्वप्न सांगे। तो मिथ्यापणे चि अवघे। परिस

॥२४॥

सत्याचेनि नियोगे॥ कदा निजांगे नातळे॥ ८४॥ तैसी साचार वस्तुप्राप्ति॥ तो नात
ळे देहस्थिति॥ तरी देहो वर्त्ते कोणे रिती॥ तो प्रारब्धगतिचेनि शोबे॥ ८५॥ स्वछंदे डि
ळी अग्नि विझोनि जाय॥ तरी भुमीसि उष्णता राहे॥ का पुरस सरल्या हि पाहे॥ सु
वास उरा हे से देसी॥ ८६॥ पावना हालविती वोसरे॥ तरी तो हालवे पुर्वसंस्कारे
तेवि अविद्या नाशे प्रारब्ध उरे॥ तेणे देहो वावरे मुक्ताचा॥ ८७॥ लक्ष भेदुनीया॥
तीरे॥ बळे चालिजे पुढारे॥ तेवि अविद्या नाशो दे वउरे॥ तेणे देह वावरे मुक्ता॥
चा॥ ८८॥ शरिराचे निछाया पायचळे॥ परि शरीर छाय वेगळे॥ तेवि मिथ्या देह
मुक्ता जवळे॥ चळे वळे प्रारब्धे॥ ८९॥ हेतु वीण आनायासे॥ पुरुषा सवे छाया
असे॥ तेवि सज्ञाना हि सरिसे॥ देह दिसे मिथ्यत्वे॥ ९०॥ जैसे गळित पत्र वारेनि
चळे॥ तैसे देह वर्त्ते प्राचिन मेळे॥ परि देह कर्माचे निविराळे॥ ज्ञाता न मेळे नी॥
जबोधे॥ ९१॥ प्रारब्धाचा पोटि॥ सांगो सकळ जगासी गोष्टि॥ का धरुनि मोनाचि
मिठि॥ गिरिकपाटि पडो सुखे॥ ९२॥ तो आचरो सकळ कर्मे॥ अथवा विसाहो॥
का निज्ञमे॥ तो तेणे अनुक्रमे॥ ज्ञाण परी नमे प्रारब्ध॥ ९३॥ तो चढे पालकि ग
जस्कंदी॥ का पडो रथ्या मुत्रसंधी॥ ते प्रारब्धाचि सिद्धि॥ ज्ञाण त्रिशुद्धि ज्ञाया सी॥ ९४॥

जेथेबाध्यबाधकताफिटली॥ समूळअहंताअविद्यातुटली॥ सहजसमाधिसा^
नावजाली॥ हेसंख्याकेलीसिद्धांति॥९५॥ ऐसीसौरससमाधीअवस्था॥ तोचिभो
॥२५॥ गभोगुणीअभोक्ता॥ कर्मकरोनीअकर्ता॥ जाणतनेणता तोयेकु॥९६॥ तोक्रियाक ॥२५॥
रणसंयोगे॥ फुलुतुदेखिजेविषयभोगे॥ परिसमाधीमुद्रानभंगे॥ भोगसंगे^
अलिप्तु॥९७॥ प्रासिद्धिलक्षणेमासाभर्त्ता॥ पुत्रलक्षणेमाझापीता॥ शिष्यलक्ष^
णेतिस्वामीत्वता॥ प्राहोनिपरतासामाजीवर्त्ते॥९८॥ होकाकाशास्तवउत्पत्ती
काष्ठावरिज्याचिस्थिती॥ तोअकर्त्ताकाशिवहुती॥ नावरेनिश्चितीआग्नि
जैसा॥९९॥ फुंकितालखलखिला॥ तोफुंकास्तवप्रकटला॥ तोफुकुनसाहाता^
टेला॥ निर्वातियासंचलादिपुजैसा॥७००॥ तेविकर्मास्तवउत्पत्ती॥ कर्मेचि^
जालीपरप्राप्ति॥ याकर्मामाजिवर्त्तती॥ निष्कर्मस्थितिमाहायोगी॥१॥ तो^
व्यवहारीदीसोजनी॥ कापिसेपणेनाचोरणी॥ अथवातरस्थराहेविजनी॥
दशाअधीकरनीबोलोचिनये॥२॥ जेसिंहासनीराजजोडे॥ तेवसुतु^
खवतानमोडे॥ काधावतावह्याजिपुढे॥ राजपदाचेखडेढवोनेण॥३॥ रावोरा
जीवसिनला॥ यारानासिराजभोगुआला॥ राणीरावोराजहामुकला॥ मुर्ख

हियाबोलानोबोलति॥ ७॥ तेविपावोनिस्वरूपप्राप्ति॥ योगीप्रारब्धाच्या॥
स्थिति॥ नानाकर्मेकरित्तादिसती॥ परिनिजात्मस्थितीभंगेना॥ ८॥ यालागी॥
समाधीआणिविथ्यान॥ यादोहिअवस्थान्चेलक्षण॥ अपक्कासिचघडेजाण
पुर्णासिलक्ष[redacted]समाधीविथ्यानविधि॥ तारस्यासहितनिरावधि॥ गि
वुनीजालीसोरससमाधी॥ पूर्णनिजपदिविलसतु॥ ९॥ एवंप्रारब्धजवअसे॥
तवमुक्ताचेदेहवर्तेऐसे॥ परिअहंममतेचेपीसे॥ पुर्विलाऐसेबाधीना॥ १०॥ जो
विस्वप्नदेहाच्यानानावस्था॥ जागतिआलियातत्वता॥ पुरुषुनेघेआपुलेमा
थ्या॥ तेविसमाधिस्थादेहकर्म॥ ११॥ हेचिपरमार्थताब्रह्मस्थिती॥ नानापरिच्या
उपपति॥ म्यासांगितलीतुजप्रति॥ ज्ञाणसंपतिनिजगुह्य॥ १२॥ तुकोणहेपुसि
लेहोते॥ तेसांगाव्यासनकादिकाते॥ सांगतुसेनिजस्वपाते॥ विश्वासुयातेदृढव्हा
व्या॥ १३॥ श्लोक॥ मयैतदुक्तंवो विप्रागुह्यंयत्सांख्ययोगयोः॥ जानीतमागतं

यत्तंयुक्तत्दुर्मतिविस्मया ॥ २८ ॥ टिका ॥ अतिगुह्यज्ञानपरात्पर । जेउपनिषद्दा
चे भांडार । त्यासांगीतलेसाचार । योगसारयोग्याचे ॥ २४ ॥ ज्याज्ञानालागीसा
धनकोटि ॥ मुमुक्षकरिती हटतशि । योगिरिघोनिकपाटि । महाशुद्धानेहटि
साधिती ॥ २५ ॥ वेदशास्त्राचियायुक्ति ॥ थोरावल्या जयेअर्थी ॥ तेनिजज्ञा
णत्यातुह्माप्रति । पथ्यानिगुतिसांगितले ॥ २६ ॥ येवढियोज्ञानाच्याज्ञाणव
का ॥ मीकोणहे नकळेलसर्वथा । तरियज्ञाचायज्ञभोक्ता । जाणतत्वतामि
॥ २६ ॥ विष्णु ॥ २७ ॥ मजयाचियाहेचिकारण । तुह्मीब्रह्मयाप्रतिकेलाप्रश्न । तेउपदेशा ॥ २६ ॥
च्याब्रह्मज्ञाण ॥ स्वयेमीआपणयेथआलो ॥ २८ ॥ त्याउपदेशाच्यापोटि । वर्णा
श्रमपरिपाटि । नसांडितामाझीहोयभेटि । तेहिगोरिधरिलीसे ॥ २९ ॥ सांडा
वेब्राह्मणपण ॥ मगमांडावेसन्यासग्रहण । हेहोन्हिधर्म हिदेहिचेजाण ॥
उपदेशीदेहपणमुख्यहेमिथ्या ॥ ३० ॥ उपदेशुकरूनीप्रमाण । सनकादिकी
ब्राह्मणपण । आद्यापिसांडिलेनाहिजाण ॥ माझेगुह्यज्ञानपावले ॥ ३१ ॥ तेणे
उपदेशेनिश्चिती । नारदुब्राह्मणपणेवर्तत । ब्रह्मानंदेतोडुलत । गातनाच
तनिजबोधे ॥ ३२ ॥ ऐसेजेचैतन्यघन । आपुलेस्वरुपआपण । स्वयेकरिता

हेस्वरुप॥निजमहिमानद्योताचा॥२३॥श्लोक॥अहंयोगस्यसांख्यस्यसत्य
स्यर्तस्यतेजसः॥परायणंद्विजश्रेष्ठाः श्रियः कीर्तेर्दमस्यच॥३९॥टिका॥॥
सांख्यजेपरमज्ञान॥योगजोअष्टांगादिसाधन॥सत्याचेजेसत्यपण॥सत्यस्वरू
पजाणमीयेकु॥२४॥याहीपाठीसत्याचारार्थ॥सतस्वधर्मेराहिलेपाहि॥सुनृ
तजेवाचातेही॥मजवेगळीकाहिहोनेणे॥२५॥तेजाचिजेप्रागल्भता॥तेमाझे
नितेजसतेजता॥श्रियचिजेऐश्वर्यता॥जाणतत्वतामाझेनी॥२६॥कीर्तीमा
झेनीकिर्तने॥सदावंदिजेसाधुजने॥मजवेगळेकीर्तीचेजिणे॥कोण्हियोस
नेनघेती॥२७॥माझेनितेजेनिग्रहता॥निग्रहोकरीसमस्ताइंद्रियादमुदमी
ता॥जाणतत्वतामाझेनी॥२८॥येथअथअर्थआणिध्यान॥कासाधअर्थानिसाधन
याअवघयामीअधिष्ठान॥मजवेगळेभानयाकैचे॥२९॥तुम्हीब्राह्मणअ
तिश्रेष्ठ॥मजहिपूज्यपुणेवरीष्ठ॥यालागीनिजज्ञानचोखट॥तुम्हासिम्या
प्रगटसांगीतले॥३०॥श्लोक॥मांभजंतिगुणाःसर्वेनिर्गुणंनिरपेक्षकं॥सुहृ
दंप्रियमात्मानंसाम्यासंगादयोगुणाः॥४०॥टिका॥मीवस्तुतानिरपेक्षनि
र्गुण॥त्यामाझाठाइभजतीगुण॥सुहृदआत्माप्रियुजाण॥ऐसेलक्षणमजक

रीति ॥ ३१ ॥ समता आणि असंगता ॥ या हि त्रिगुणाच्या अवस्था ॥ आणु निरोवि
तीमा सेमाथा ॥ गुणस्वभावता लक्षेना ॥ ३२ ॥ लोकास बद्धबद्धे अधःकाय ॥ कै
यु द्वा आला सुर्यास मोय ॥ तरि तमारी हा बडिवाय ॥ सुर्यासी आधार जे वि
देतु ॥ ३३ ॥ कोण धरू नीया आकाश ॥ घटि घातले सावकाश ॥ तरि घटयोगे घ
टाकाश ॥ मिथ्या गगनास नाव आले ॥ ३४ ॥ नाहि घटासि आत बाहे ॥ गगणी
चा गगणीच संचला ॥ घरोघरी चंद्रमा केला ॥ मुर्खासि मानला सयबे ॥ ३५ ॥
॥ ३७ ॥ तो वि मी केवळ निर्गुण ॥ यामासाराइन जोनी गुण ॥ सुहृद आत्मा इत्यादि गु ॥ ३७ ॥
जाण ॥ असंगादि लक्षण मज देती ॥ ३६ ॥ गुणासि मी नातळे जरी ॥ तरी मा
ज लक्षण तिलिंगधारी ॥ एवं गुणे त्रिगुण मासारी ॥ मीथ्या मज वरी आवला
हो ॥ ३७ ॥ येथे मी घेता ना देता ॥ करिता ना करविता ॥ हे माझी निजस्वभावता
ये रीते अवस्था गुणाचि ॥ ३८ ॥ एवं पुर्वापर प्रति विचित्र ॥ संगो निज्ञान विज्ञा
न निर्धार ॥ साइति हासाच्या उपसंस्कार ॥ स्वये सारंगधर करी तुसे ॥ ३९ ॥
श्लोक ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इति मे छिन्नसंदेहा मुनयः सनकादयः ॥ सभा
जयित्वा परया भक्त्या गृणंतः संस्तवैः ॥ ४१ ॥ टिका ॥ अत्र मज्ञाणि परमदक्ष

मुमुक्षुमाजिअतिनेटक॥ संदेहापन्नसनकादिक॥ म्यायपरिहरेवनिःसंदेह
केले॥६०॥ सदासावधानेनिर्मळ॥ माझ्या भजनीअतिप्रेमळ॥ सदामहृयेमनन
शीळ॥ अव्याकुळश्रवणार्थी॥६१॥ उद्धवातिहिएकतामाझीगोठि॥ माझ्यास्वरूपी
घातलीमीठि॥ महूपजालेउठाउठि॥ बापजगजेठिब्रह्मपुत्र॥६२॥ तिहिहृदयस्थ
म्यादर्शन॥ घेपुर्हिचेकेलेमुन्य॥ परब्रह्मचिजालेपूर्ण॥ माझेनिज्ञानउपदेशे॥
॥६३॥ परमपावलेसमाधान॥ गद्यपद्यादिसुलक्षण॥ मासेकरूनियास्तवन॥
पुजाविधानमांडिले॥६४॥ श्लोक॥ तैरहंपुजितःसम्यक्संस्कृतःपरमर्षि
भिः॥ प्रत्ययायात्मकंधामपश्यतःपरमेष्ठिनः॥७२॥ टिका॥ जरिपुज्यपुज
कतागेली॥ तरिहितिहिगुरुचिपुजाकेली॥ सांडुनिद्वैताचिचुळी॥ पुजामांडीलि
अतिप्रिति॥६५॥ शिष्यजालियाहिब्रह्मसंपन्न॥ साहिवरीयासीगुरुपुज्य
जाण॥ सद्गुरुतोचिब्रह्मपूर्ण॥ हेयावलीरवुनसनकादिका॥६६॥ ज्याच्याबोला
सरिसेचिपाहे॥ अवघेब्रह्मचिहोउनिठाये॥ त्यासद्गुरुचेपुज्यपाये॥ सांगोका
येबोलवरी॥६७॥ ज्यासिपरब्रह्मआलेहाता॥ तोचिज्ञाणेसद्गुरुचिपुज्यता॥ इ
तरासीहेनकळेकथा॥ अनुमानताबोलवरी॥६८॥ तेसनकादिकसमस्त॥ मा

॥२९॥

सीपुजाकरोनियथोक्त॥ वारंवारस्तवनकरिता॥ चरणालागतपुनःपुना॥४९॥मा
स्यानजनीयेकमुख॥ मास्तेनिभावेअतिभाविक॥ मजआवाप्तकामासिसुख॥
स्याचेपुजनदेखउपजले॥५०॥ मगकरुनीप्रदक्षणा॥ तेल्लागलेमाझ्याचरणा॥
परमसुखजालेब्राह्मणा॥ चरणार्थेजाणामासेनी॥५१॥ याहातअसतांपूजावर
ती॥सनकादिकउभेअसती॥ स्यादेखतांनिजधामाप्रति॥ सिघ्रगतिमीआलो॥
॥५२॥माझेशिष्यसनकादिक॥ उद्धवायारितीजालेदेख॥ तोइतिहासअलौकि
क॥तुजम्यासम्यकसांगितला॥५३॥ तेयोगियामाजिअतिउन्दट॥ भक्तामाजि
अतिश्रेष्ठ॥ ज्ञानियामाजिअतिवरिष्ठ॥ शिष्यचोखटसनकादिक॥५४॥ हंस
गीतनिरोपण॥ पुरातनजेब्रह्मलक्षण॥ तेउद्धवासिश्रीकृष्ण॥ प्रसंन्नहोउनदि
धले॥५५॥ भागवतपंथेचालता॥ हेपुरातनब्रह्मकथा॥ येकयेकादशुपाहाता
स्वभावेहातापैआली॥५६॥ जेहंसमुखिचिचिद्रल॥ जेसनकादिकाजालीभु
षणे॥ उद्धवअवंकारिला॥श्रीकृष्णे॥ तैसीचजनार्दनेमजदिधले॥५७॥सनका
दिकादिउद्धवाचेशेष॥ हातात्रालेहेबोलकोसा॥ तेगोटिसीजालेबहुतदिव
स॥ लपालबायसहेजतम॥५८॥ रुतायुगीसंखासुरासी॥ देवेमर्दीलेहोतेयासी

॥२९॥

तेराइ आध्यायींस भागपांसी ॥ आक्रासंरवासी पावती ॥५९॥ रामे पुर्वी आयोध्ये
सी ॥ केले होते महायागासी ॥ तेथे हवीशेष लोकासी ॥ आद्या पिदातासी येतसे
॥६०॥ तैसे येथिये भागवती ॥ जनार्दनकृपा पद्धती ॥ सनकादिका शेषप्राप्ति ॥ ये
कादशार्थि आह्ला जाली ॥६१॥ मागे पुढे आवघा येक ॥ हा येकादशाच्या विवेक ॥
तेणे सनकादि उद्धवशेष ॥ आह्लाहि देखप्राप्तसाले ॥६२॥ करुने दिता गयावर्ज्ज
नी ॥ नरिघवे समर्थ जनी ॥ तेपदी मासी लागुणी ॥ निबारण को ण्हि करिना ॥६३॥ ते
वी नाना शास्त्रार्थयुक्तिसी ॥ सिनता समर्थ साधकासी ॥ प्राप्ति न व्हे ड्या ज्ञाणशे
षासि ॥ ते जाली आह्लासी येकादशे ॥६४॥ हंसुरूप जनार्दनु ॥ स्वरूपये क नावे ॥
भीन्न ॥ तेणे घालुनि बोधांजन ॥ जुनाट देवा आणि दाखविला ॥६५॥ तेथ मिये का
येकु देखता ॥ आणि तो मा तेये कु दाखविता ॥ हे हि नुरे चि बोध्यबाधकता ॥ पा
हाता पाहाविता तो चि तो ॥६६॥ आरिसा आलिया मुख दिसे ॥ तो गेलिया तो न
दिसे ॥ परि येणे जाणे मुखासि नसे ॥ तसे हजी असे संचले ॥६७॥ आरिसाचे मु
ख आरिसेन नेले ॥ परि पाहातया एसेना ही जाले ॥ लेकटाकटा मासे मुख
गेले ॥ ते असे संचले तो जाण ॥६८॥ तेवि अस्माने न्यावे ॥ काढ्ढाण जालिया यावे

तैसेवस्तकसीनसंभवे ॥ तेअसेस्वभावे संचली ॥ ६९ ॥ तैसेदेखतेआणिदाख
विते ॥ दोन्हिजाउनियायेथे ॥ माझेमीपण जेव्हुणे होते ॥ तेदावीलेमातेजनार्द
ने ॥ ७० ॥ जेविसुर्याचेनिप्रकाशे ॥ सुर्योचिकिसुर्यो दिसे ॥ तेविमासेनिनीजप्र
काशे ॥ मजमीअसेदेखतु ॥ ७१ ॥ ऐसीयेहिटाइजाण ॥ कैचेनवेजुनेझाल ॥ बहु
काबटेविलेसुवर्ण ॥ सासिल्लणेकोणकुहिजक ॥ ७२ ॥ कालिचाचिआजिउग
वला ॥ तोसुर्युकायम्हणवासिला ॥ किआजियाअग्नीतोसोविळा ॥ कालिचा
॥२६॥ वोविझालणीयेइल ॥ ७३ ॥ तेविसनकादिकाचेजेझाले ॥ तेचिमस्फारिभाषेमा ॥२६॥
जिझाले ॥ येथरेउजाताबुवण ॥ दोषी आपणहोइजे ॥ ७४ ॥ होकासुवर्णाचेके
लेसोणे ॥ परितेमोलेनढ्केचिउने ॥ तेविसनकादिकाचेझाले ॥ देशभाषाहिणे
नढ्कातिचि ॥ ७५ ॥ जेवीकागुआचेकारलेकेले ॥ परितेकडुपणा नाहिआले ॥ तेवि
हंसगीतमस्फारेझाले ॥ नाहीपालटलेचिमात्र ॥ ७६ ॥ जेमोलमुकुटिच्याहेमा
सी ॥ तेचिमोलसुवर्णस्यानासी ॥ जोकायाहिकुसुवर्णासी ॥ तोघेदाहिसीसम
बे ॥ ७७ ॥ तैसेआमासानुभवीजेयेथे ॥ तेमानितीलयायंथाते ॥ येरतेहिव्हासिति
लयाते ॥ निजभावार्थेनघेति ॥ ७८ ॥ जेवंदितिकानिंदितीं ॥ तेदोघेआहलाआ

स्फूर्ति ॥ हे निजात्म भावाचि प्रतिती ॥ केली निश्चिति श्रीजनार्दनें ॥ ७९ ॥ येका
जनार्दनाचा रण ॥ रीघतां विराले येकपण ॥ जेथि कासमरसो निलवण ॥ स्वयें-
ज्ञाणसमुद्र ज्ञाले ॥ ८० ॥ तेथ येका आणि जनार्दन ॥ येक ज्ञाले हें ह्मणे कोण ॥
जेवि जे जय त्वे देखणेपण ॥ डोळाचि आपण स्वयें जाणे ॥ ८१ ॥ डोळे निजआरिसा प्र
काशिजे ॥ तेथ डोळे निज ब्रापा हिजे ॥ तेवि हे ज्ञानें ज्ञान जाणीजे ॥ देखणें देखि-
जे देखणें नि ॥ ८४ ॥ सोडोनियां येकपण ॥ येका जनार्दनाचा रण ॥ हेचि हंसगीत
निरोपण ॥ ज्ञाले परिपूर्णपूर्ण हे ॥ ८४ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे ॥ येकादश
स्कंधे ॥ येकाकार टिकायां ॥ श्रीकृष्णउद्धवसंवादे ॥ हंसगीत नाम त्रयोदशो
ध्यायः ॥ ७८४ ॥ संपूर्णमस्तु ॥ श्लोका ॥ ४२ ॥ एवंसंख्या ॥ ८२६ ॥ ७ ॥ ७